

མོ་དེ་ཡི་ག

ཁྱུང་དང་འཛམ་གླིང་གི་ བྱ་ཆེན་དམ་པ་རྣམས།

དཔུང་བསྐྱར་ཞིབ་འཇུག

tibetanmyth.com • ༢༠༢༤ ཟླ་བ་ ༡༠ པ།

ཐོན་འགྲོ།

འཇམ་གླིང་གི་ཤེས་རིག་སོ་སོའི་ནང་དུ་བྱ་ཆེན་དམ་པའི་གཟུགས་བརྟན་མཐུན་མོང་ཞིག་ཡོད། བོད་ཀྱི་"ཁྱུང་" (khyung)། རྒྱ་གར་གྱི་"ག་རུ་ཁྱུང་" (garuda)། རྒྱ་ནག་གི་"པེང་" (peng) དང་"ཕེང་ཁྱུང་" (fenghuang)། ཕར་སིག་གི་"སི་མུག" (Simurgh)། གིག་གི་"ཕི་འིགས་" (phoenix)། ཨི་ཐིའི་"བེན་ཁུ་" (Bennu)། ཨ་མི་རི་ཁའི་གདོད་མའི་མི་རིགས་ཀྱི་"ཐན་ཏར་ལྷ་རྩ་" (Thunderbird)། ཨ་རབ་ཀྱི་"རོག་" (Roc)། སི་ལཱ་ཕིའི་"མེའི་བྱ་" (Firebird)། མེ་སོ་པོ་ཏཱ་མི་ཡའི་"ཨན་ཟུ་" (Anzu) བཅས་སོ།

ཚུམ་འདིར་དུམ་བུ་བཞིར་བཞོས་ཏེ་དཔྱད་བསྟར་བྱེད། དུམ་བུ་དང་པོར་བོད་ཀྱི་"ཁྱུང་"གི་མིང་དོན་དང་གཟུགས་བརྟན། བོན་དང་ནང་པའི་ནང་གི་གནས་བབ། ཞང་ཁུང་དང་འབྲེལ་བའི་འབྱུང་ཁུངས། ས་ཁུལ་ཁྱབ་ཚུལ་བཅས་བཅོད། དུམ་བུ་གཉིས་པར་རྒྱ་གར་གྱི་ག་རུ་ཁྱུང་དང་གཟུགས་བརྟན་འགྱུར་བ་བཅོད། དུམ་བུ་གསུམ་པར་ཤེས་རིག་གཞན་གྱི་བྱ་དམ་པ་སོ་སོའི་མིང་དང་ས་ཆ། དུས་རབས་དང་ཁུངས། གཟུགས་བརྟན་དང་སྤྱད་གཏམ་གྱི་གནད་བསྟན་བཅོད། དུམ་བུ་བཞི་པར་མཐུན་མོང་གི་བཅོད་བྱ་དང་ཁྱད་པར། བརྒྱད་པའི་ལྷགས་སྒྲིགས་ཡོད་མེད་ཀྱི་དཔྱད་གཞི་བཅོད།

ཁྲོག་པའི་ཐོན་འགྲོ། ཚུམ་འདིར་"སྤྱད་གཏམ་" (ཡིག་ཆ་འམ་སྟོན་རྒྱན་ནང་གི་བཅོད་བྱ) དང་"དཔྱད་གཞི་" (མཁས་པའི་ཞིབ་འཇུག་གི་གྲུབ་དོན) དང་"གནའ་རྒྱུ་དཔལ་ཏྟགས་" (བཞོས་འདོན་བྱུང་བའི་དངོས་པོ་འམ་དུས་ཚད་གཏན་འབེབས་བྱུང་བའི་ཡིག་ཆ) གསུམ་སོ་སོར་ཕྱེ་ནས་བྲིས་ཡོད། གསུམ་པོ་གཅིག་དུ་མ་འདྲེས་པར་ཁྲོགས།

དུམ་བུ་དང་པོ། བོད་ཀྱི་"ཁྱུང་"

༡། མིང་དང་གཟུགས་བརྟན།

བོད་ཀྱི་འགྲེམས་སྟོན་ཁང་གི་དངོས་པོའི་དོ་སློང་ནང་དུ་ག་རུ་ཤེས་པ་"the mythical bird of Indian origin known in Tibetan as Khyung" (རྒྱ་གར་ནས་བྱུང་བའི་སྐྱུང་གཏམ་གྱི་བྱ་ཆེན་ཏེ་བོད་སྐད་དུ་ཁྱུང་ཞེས་བརྗོད་པ།) ཞེས་འགྲེལ་བཤད་བྱས་ཡོད་ལ། དེར་ Robert Beer གི་《བོད་བརྒྱུད་ནང་པའི་མཚན་བྱེད་རིག་པ་》(2003) གྱི་དྲངས་ནས་"The meaning of Khyung in the Tibetan context and of Garuda in the Indian mythology is very similar, but in Tibetan art the Khyung is often represented horned." (བོད་ཀྱི་ཁོར་ཡུག་ནང་གི་ཁྱུང་གི་དོན་དང་རྒྱ་གར་གྱི་སྐྱུང་གཏམ་ནང་གི་ག་རུ་ཤེས་དོན་གཉིས་ཏེ་ཅང་འདྲ་བ་ཡིན། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་སྐྱུང་ཆུང་ནང་དུ་ཁྱུང་ལ་རྩ་ཡོད་པར་བརྟན་བཞག་བྱེད་སྟེ་སྟོན་ཆེ།) ཞེས་གསུངས། འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ཁྱུང་གི་ཁྱད་ཆོས་གཙོ་བོ་ཡིན།

ཁྱུང་གི་གཟུགས་བརྟན་གྱི་གནད་དོན་གསུམ་དུ་བསྡུ་ཆོག་དང་པོ། **བྱམ་གཟུགས།** རྒྱལ་སྐུས་ནམ་མཁའི་འོར་ལུས་ཁྱུང་ལ་"the garuda eagle" (ག་རུ་ཤེས་བྱམ་) ཞེས་གསུངས། གཉིས་པ། **རྩ་ཅན།** Beer ལས་གཞན། གནའ་རྒྱུ་མཁས་པ་ John Vincent Bellezza ས་"the horned eagle is a totemic creature of Upper Tibet" (རྩ་ཅན་གྱི་བྱམ་ནི་སྟོད་བོད་ཀྱི་རུས་རྟགས་ཀྱི་སེམས་ཅན་ཞིག་ཡིན།) ཞེས་གསུངས། གསུམ་པ། **སྟོ་མདོག།** ཁྱུང་གི་སྟོ་མདོག་གི་སྟོར་ལ་མཁས་པའི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་དམིགས་བསལ་གྱི་དཔྱད་གཞི་མ་རྟོག་པར་ཐང་གའི་བརྟན་བཞག་ནང་དུ་གསེར་མདོག་དང་དམར་སྐྱུག་གི་དྲོད་མདོག་མང་པོ་མཐོང་ཡང་འདི་ནི་བརྟན་རིག་གི་མཐོང་ཚུལ་ཅམ་ཡིན་པས་ཡིག་ཆའི་ཁྱད་ཆོས་མེད། འདིར་དོགས་པར་བཞག།

ཚོགས་ཞུགས་དཔལ་ཞིབ་ཀྱི་དུས་དེབ་ (Yan et al., *Religions* 2022) ཀྱི་མཆན་འགྲེལ་བརྩ་བདུན་པར་"While many articles translate khyung as roc, scholars generally believe that khyung and roc are two completely different cultural phenomena." (ཚུམ་མང་པོས་ཁྱུང་ལ་ roc་ཞེས་བསྒྱུར་ཡང་། མཁས་པ་པལ་ཆེ་བས་ཁྱུང་དང་ roc་གཉིས་རིག་གནས་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཡིན་པར་འདོད།) ཞེས་གསལ། དེས་ན་ཁྱུང་ལ་ roc་ཞེས་བསྒྱུར་མི་རུང་།

2། བོན་དང་ནང་པའི་ནང་གི་གནས་བབ་མི་འདྲ་བ།

བོན་གྱི་ལྷ་གྲུབ་ནང་དུ་ཁྱུང་ནི་མེའི་ཁམས་དང་འབྲེལ་བ་ཡོད། རྣམ་མཁའི་རྟོག་བྱས་"the Tibetan khyung, the garuḍa eagle ... symbolised the fire element in Bon" (བོད་ཀྱི་ཁྱུང་། ག་རུཌའི་བྱམ་དེས་བོན་ནང་དུ་མེའི་ཁམས་མཛོད།) ཞེས་གསུངས།

དང་རབས་གཡུང་དྲུང་བོན་ནང་དུ་"ཁྱུང་དམར་" (Khyung Mar) བྱི་གལ་ཆེན་གྱི་རྒྱུད་ལྷའི་ལྷ་དང་སྒྲན་པའི་སྒྲུབ་ཐབས་ཡིན། Yeru Bon ལྷེ་གནས་ཀྱི་དོ་སྤྱོད་ནང་དུ་ཁོང་ལ་"Wisdom protector, and a manifestation of pure awareness ... represents the fiery power of energy" (ཡེ་ཤེས་ཀྱི་སྒྲུབ་མ། དག་པའི་རིག་པའི་རྣམ་འགྲུལ། རུས་པའི་མེའི་སྟོབས་མཛོད།) ཞེས་བཅོད་ཅིང་ཕྱི་ནང་གསང་བའི་བར་ཆད་སེལ་བར་གསུངས།

བོད་བརྒྱུད་ནང་པ་ནང་དུ་ཁྱུང་ནི་གཙོ་བོ་སྤྱད་མ་དང་བཟའིས་ཀྱི་རྟགས་ཅུ་འབྱུར། རྒྱུད་རྟའི་དར་ཆའི་ཟུར་བཞིའི་"རྟགས་བཞི" (འོག་ཏུ་བཅོད) ཡི་གཅིག་ཡིན། སོག་པོའི་ཡུལ་དུ་བོད་ཡིག་གིས་བྲིས་པའི་རི་བོའི་ལྷ་མཛོད་ཀྱི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་རིའི་ལྷས་"ཁྱུང་ (khyung [Garuḍa]) དང་ཆོད་པོ་པོ་ཉར་མངགས་"ཞེས་བཅོད། རང་པས་ག་རུཌ་ལ་སྤྱད་མའི་རིགས་ཤིག་ཏུ་བཞེད། རྒྱ་གར་གྱི་ཉིན་རྒྱ་ཆོས་ལུགས་ནང་དུ་ལྷ་གཅིག་ལུར་བཞེད་པ་དང་མི་འདྲ།

བསྐྱས་དོན། བོན་གྱི་སྐལ་རྒྱུན་ནང་དུ་ཁྱུང་ནི་འཇིག་རྟེན་གྱི་ལྷ་གྲུབ་ཀྱི་རིམ་པའི་ཁམས་ཀྱི་ལྷ་དང་བྱ་བཞེན་གྱི་གཟུགས་དང་ཉེ་བ་ཡིན། བོད་བརྒྱུད་ནང་པ་ནང་དུ་དེ་སྤྱད་མ་དང་བཟའིས་རྟགས་དང་བསྐྱར་བའི་མིང་ཆོག་ཏུ་གྱུར་ནས་ལྷ་གྲུབ་ཉམས་རྒྱུ་སྤོང་།

3། འབྲུང་ཁུངས། ཞང་ཁུང་དང་བོན་གྱི་དཔང་རྟགས།

(༡) ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་ཁམས་དང་ས་མིང་གི་དཔང་རྟགས། ཞང་ཁུང་ (Zhangzhung) བོད་རྒྱལ་ཕྱོགས་ཀྱི་བོད་བརྒྱུད་ནང་པའི་ཤེས་རིག་གི་སྡོན་དུ་བྱུང་བའི་རྒྱལ་ཁམས་རྟིང་པ་ཞིག་ཡིན། (སྤྱི་ལོ་སྡོན་གྱི་ལོ་ 400 རས་སྤྱི་ལོ་ 724 བར།) བོན་དང་འབྲེལ་བ་དམ་ཟབ་ཡོད། རྣམ་མཁའི་རྟོག་བྱས་མིང་གི་འབྲུང་ཁུངས་བཅོད་པར་"Shangshung" གི་མིང་རྟིང་པ་ནི་"Shung" ཅམ་ཡིན་ལ། "The word 'Shung' corresponds to the Tibetan khyung" ("Shung" ཞེས་པའི་ཆོག་དེ་བོད་སྐད་ཀྱི་ཁྱུང་དང་མཐུན།) ཞེས་གསུངས། གངས་རིན་པོ་ཆའི་ཉེ་འདབས་སུ་ད་ལྟའང་ས་མིང་"ཁྱུང་ལུང་" (Khyunglung) ཡོད་ཅིང་། "was for a time capital of the kings of Shangshung" (དུས་སྐབས་ཤིག་ཏུ་ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་པོའི་རྒྱལ་ས་ཡིན།) ཞེས་གསུངས། "ཁྱུང་ལུང་དངུལ་མཁར།" (khyung lung dngul mkhar) བྱི་གངས་རིན་པོ་ཆའི་རྫོ་རུབ་དང་སྐང་ཆེན་ཁ་འབབ་ཀྱི་སྟོད་ཆ་ན་ཡོད་པའི་ཤུལ་ཡིན། ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་སར་བཞེད།

(ཁ) **བྲག་རི་མོའི་དཔང་རྟགས།** བྱང་བོད་གནམ་མཚོའི་བཟའ་ཤིས་སྒྲིང་གི་"བྱ་རུ" (byaru) བྲག་རི་མོའི་སྤྲེང་དུ་སྤྲེང་ཆ་ན་མཚོན་པ་འབྲུལ་བཞིན་པའི་མི་དང་། འོག་ཆ་ན་དེ་ལས་ཆེ་བའི་བྱའི་གཟུགས་བརྟན་ཡོད། ཞིབ་འཇུག་པས་ (Zhang 2006; Nancuo Jie & Cheng 2015) འདི་ནི་ཞང་ཁུང་བོན་གྱི་"བྱ་བཤེན་"ཡིན་པར་བཤད། བཤེན་པས་སློབ་གོས་ནས་བྱའི་གཟུགས་སུ་བྱས་ཏེ་ཆོག་བྱེད། "The feathers on their heads resembled birds with horns" (མགོ་ལ་བཏགས་པའི་སློབ་དེ་རུ་ཅན་གྱི་བྱ་དང་འདྲ།) ཞེས་བཞིན། མཐུ་རྩས་མཚོན། *Religions* 2022 གྱི་མཚན་འགྲེལ་བཙུག་པར་ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་པོ་བཙུག་གི་"བྱ་རུ" (bya-ru) ཡི་སྲོལ་བཞིན་ཡོད། "'Bya' means bird, and here it refers to the khyung of bird, or the bya-brgya-khyung (the king of a hundred birds). 'Ru' refers to the horn." ("བྱ་"ནི་བྱ་སྟེ། འདིར་བྱའི་ཁྱུང་། ཡང་ན་བྱ་བརྒྱའི་ཁྱུང་ (བྱ་བརྒྱའི་རྒྱལ་པོ་ལ་གོ་བྱ་"ནི་རུ་ལ་གོ། "dome bird horn" (གྲུམ་བྱའི་བྱའི་རུ) ནི་ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་པོའི་དབུ་མོག་གི་རྒྱལ་ཡིན། རྒྱལ་སྤྲིང་མཚོན། བོད་ཡིག་གི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་བྱ་རུའི་རྒྱ་མི་འདྲ་བས་རྒྱལ་སྤྲིད་གྱི་རིམ་པ་མི་འདྲ་བ་མཚོན།

(ག) **བོད་ཆེན་པོའི་དུས་ཀྱི་ཡིག་ཆ།** Bellezza ས་བོད་ཡིག་རྙིང་པའི་འདས་མཚོན་གྱི་ཆོག་འཁེལ་ཡིག་ཆ་ (སྤྱི་ལོ་བརྒྱད་པ་ནས་དགུ་པ་བར།) དྲངས་ནས། འདས་པོའི་རྣམ་ཤེས་མཐོ་རིས་སུ་སྒྲེལ་བའི་རྟ་ལ་རུའི་རྒྱལ་བཏགས་ཡོད་ཅིང་། རུ་ལ་བྱའི་ཁྱད་ཆོས་སྤྱར་ཡོད། བྱས་ཀྱི་གཡུང་དུང་བོན་གྱི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་བྱའི་རུས་འདས་པོའི་ལམ་འགོག་པའི་གདོན་མཐའ་འདུལ་བར་གསུངས། དུན་ཏྲོང་གི་བོད་ཡིག་ཤོག་དྲིལ་ནང་དུ་བྱའི་རྟ་བཟོ་བའི་སྲོལ་ཡོད་པར་*Religions* 2022 ལས་བཞིན། འོན་ཀྱང་དུན་ཏྲོང་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་ཁྱུང་ཞེས་པའི་ཡི་གེའི་ཐད་ཀར་གྱི་འབྲུང་ཁུངས་ཨང་གྲངས་མ་རྟེན། **འདི་ནི་དཔུང་མ་ཐུབ་པའི་ཆ་ཡིན།**

(ང) **བོན་གྱི་གཞུང་།** ཐད་ཀར་དུ་རྟེན་པ་ནི་བརྒྱུད་པ་གཉིས་པའི་བཞིན་བྱ་ཅམ་ཡིན། (ནོར་བུའི་"མེའི་ཁམས་"ཞེས་པ་དང་ Yeru Bon རྟེ་གནས་ཀྱི་ཁྱུང་དམར་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས།) བོན་གྱི་གཞུང་དངོས་ནང་གི་ཁྱུང་གི་སྒྲོར་གྱི་རྩ་བའི་ཡི་གེ་དངོས་སུ་མ་མཐོང་། **འདི་ནི་དཔུང་མ་ཐུབ་པའི་ཆ་ཡིན།**

དུས་རབས་བསྐྱུས་དོན།གཏན་འབེབས་བྱུང་བའི་"ཁྱུང་ / རུ་ཅན་གྱི་བྱ་དམ་པ་"འི་དཔང་རྟགས་ཀྱི་རིམ་པ་ནི། ཞང་ཁུང་དུས་ཀྱི་ས་མིང་དང་རྒྱལ་པོའི་རྒྱལ་ཆ་ (བྱ་རུ) → བོད་ཆེན་པོའི་དུས་ (སྤྱི་ལོ་བརྒྱད་པ་ནས་དགུ་པ) ཀྱི་འདས་མཚོན་ཡིག་ཆ་དང་བྲག་རི་མོ་→ བྱི་དར་གྱི་བོན་གྱི་རྒྱུད་ཐེའི་སྒྲུབ་ཐབས་ (ཁྱུང་དམར་) → དེང་རབས་རྒྱུད་རྟེན་དར་ཆའི་བརྟན་བཞག་བཅས་སོ། བྱང་པ་བོད་དུ་དར་བའི་སྲོན་ (སྤྱི་ལོ་བདུན་པ) ཀྱི་ཐད་ཀར་གྱི་ཡི་གེའི་དཔང་རྟགས་ནི་གཙོ་བོ་ས་མིང་རིག་པ་དང་བྲག་རི་མོའི་འགྲེལ་བཤད་ལ་བརྟེན་པས། མཁས་པའི་ཁྱོད་དུ་དུང་བཅོ་སྒྲིང་གི་ས་གནས་ཡོད།

༤། **ས་ཁུལ་ཁྱབ་ཚུལ་དང་རྒྱུད་རྟེན་རྟགས་བཞི།**

གཏན་འབེབས་བྱུང་བའི་ཁྱུང་གི་བརྟན་བཞག་དང་དད་མོས་ཀྱི་ས་གནས། མངའ་རིས་ས་ཁུལ། ཁྱུང་ལུང་དཔུལ་མཁར་ (ཞང་ཁུང་གི་རྒྱལ་ས་རྙིང་པ། གངས་རིན་པོ་ཆའི་ལྷ་ཁུབ།)། བྱང་བོད། གནམ་མཚོ་བཟའ་ཤིས་སྒྲིང་གི་བྲག་རི་མོ་ (བྱ་བཤེན།)། བོད་ཡོངས་དང་སོག་ཡུལ། རྒྱུད་རྟེན་དར་ཆའི་རྟགས་བཞིའི་བརྟན་བཞག་ (བོད་ཁུལ་ཡོངས་སུ་སྤྱོད།)། སོག་པོའི་རི་བོའི་ལྷའི་ཡིག་ཆ་ནང་གི་ཁྱུང་པོ་ཉ། ཁམས་དང་ཨ་མདོའི་ཁྱུང་གི་དད་མོས་དང་བརྟན་བཞག་གི་ཁྱབ་ཚུལ་གྱི་སྒྲོར་ལ་དམིགས་བསལ་གྱི་ཡིག་ཆ་མ་རྟེན། **འདི་ནི་དཔུང་མ་ཐུབ་པའི་ཆ་ཡིན།**

རྒྱུད་རྟ་ (rlung rta) ཡི་དབུས་སུ་མེའི་ནོར་བུ་ཁྱུང་གི་རྟ་ཡོད། ཟུར་བཞི་ན་བཟའ་ཤིས་ཀྱི་སེམས་ཅན་བཞི་སྟེ། **འབྲུག་ (dragon)། གངས་སེང་ (snow lion)། ག་རུ་ཏྲ་ / ཁྱུང་ (garuda)། རྟག་ (tiger)** བཅས་ཡིན། འདི་ལ་"རྟགས་བཞི་"ཞེས་བཞིན། རྒྱུད་རྟ་ནི་ཉི་མ་ལ་ཡའི་ཁོར་

ཡུག་གི་སྤྱི་མཐུན་གྱི་བཅོམ་བྱ་ཞིག་ཡིན། (བསོད་ནམས། རླུང་གི་རྟ།) ཨ་མི་རི་ཁོའི་ Virginia གཙུག་ལག་སློབ་ཆེན་གྱི་ Mandala ལས་གཞིས་
རླུང་རྟ་ (klung rta) ཞེས་པའི་བཅོམ་ཚུལ་རྟོག་ཡོད་པར་བཅོམ་སྐད་བཅུ་དྲུག་གཞི་ཞིག་ཏུ་བོད་སྐད་ཀྱི་"རླུང་"དང་རྒྱ་སྐད་
ཀྱི་"ལུང་" (dragon) གཉིས་སྒྲིམ་ཐུན་པས་"ལུང་མ་" (lung ma) ཞེས་པ་འོར་ནས་"རླུང་རྟ་"ཏུ་གྱུར་ཞེས་བཤད། **དཔུང་གཞི་འདི་ནི་དོགས་**
གཞི་ཙམ་ཡིན། མཁས་པའི་ཁྱོད་དུ་གཏན་འབེབས་བྱུང་མེད།

ལ། རླུང་དང་ག་རུ་ཁྱེའི་འབྲེལ་བ། མངོན་གསལ་དུ་བྱུང་བ་ཡིན་ནམ། འདྲེས་པ་ཡིན་ནམ།

མཁས་པའི་ཁྱོད་དུ་བཤད་ཚུལ་གཉིས་ཡོད། དོན་དུ་གཉིས་པོ་ཡན་ཚུན་འགལ་མེད།

ལྟ་བུ་དང་པོ། བསྐྱར་བའི་མིང་མཐུན་ / འདྲེས་པའི་ལྟ་བུ། བོད་ཀྱི་འབྲེལ་མས་སྟོན་ཁང་དང་ Beer ཀྱི་བཤད་ཚུལ་ནི་ཆོག་མཛོད་ཀྱི་ལྟ་བུ་གཙོ་བོ་
ཡིན། khyung་ནི་ལེགས་སྐྱར་གྱི་ garuḍa ཡི་བོད་སྐད་ཀྱི་ཆབ་ཆོག་ཡིན། "The meaning of Khyung in the Tibetan context
and of Garuḍa in the Indian mythology is very similar" (དོན་ཏུ་ཅང་འདྲ།) ཞེས་བཅོམ་སྐད་ཀྱི་གར་ནས་བྱུང་བའི་ལྟ་བུ་འབྲུབ།
ནང་པའི་བསྐྱར་བའི་ལུགས་ནང་དུ་ khyung་གིས་ garuḍa བསྐྱར། རྒྱ་གར་གྱི་སྐྱེད་གཏམ་ནང་གི་རླུང་དང་ག་རུ་ཁྱེའི་དབྱེ་འཁོར་དང་སྐྱེད་མའི་སྐབ་
ཆ་མཉམ་དུ་ལེན།

ལྟ་བུ་གཉིས་པ། གདོད་མའི་བྱ་ཡོད་པའི་ལྟ་བུ། ཞང་ཞུང་ - བོན་གྱི་དཔང་རྟགས་ཀྱི་རིམ་པས་ (རྩ་ཅན་གྱི་བཤེན། བྱ་ཁྱེའི་དབྱེ་མོག་མའི་ཁམས་
ཀྱི་མཆོན་བྱེད། རླུང་ལུང་གིས་མིང་།) ནང་པ་བོད་དུ་དར་བའི་སྟོན་དུ་བོད་མཐོ་སྐད་དུ་གདོད་མའི་"རླུང་"གི་བྱ་དམ་པའི་དད་མོས་ཡོད་པར་བསྟན།
ནང་པ་དར་རྒྱས་ལོ་རྒྱུ་བས་བྱུང་བའི་ khyung་ཞེས་པའི་ཆོག་གཅིག་གིས་ garuḍa བསྐྱར། གདོད་མའི་བྱ་དམ་པ་ནང་པའི་གསུང་རབ་ཀྱི་"ག་
རུ་ཁྱེ"དང་འདྲེས་པར་གྱུར། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་སྐྱེད་ཚུལ་ནང་དུ་རྩ་ཅན་སོགས་གདོད་མའི་ཁྱེད་ཆོས་ཉར་ཡོད། (རྒྱ་གར་གྱི་ག་རུ་ཁྱེ་སྤྱིར་རྩ་མེད།)

དཔང་རྟགས་ཡོད་པས་"གདོད་མའི་བྱ་དམ་པ་སྟོན་དུ་ཡོད་པ་དང་ནང་པའི་བསྐྱར་བའི་སྐབས་ག་རུ་ཁྱེ་དང་འདྲེས་པ་"ཞེས་པའི་དཔེ་དབྱིབས་
ལ་རྒྱབ་སྟོར་བྱེད། འདི་ནི་སྐབས་བདེ་བའི་"ཐད་ཀར་དུ་ནང་འདྲན་བྱས་པ་"མ་ཡིན་པར་གདོད་མའི་དད་མོས་དང་ཕྱི་རོལ་གྱི་བཅོམ་བྱའི་འདྲེས་པ་ཡིན།
འདི་ནི་བོད་བརྒྱུད་ནང་པའི་ལོ་རྒྱུ་ནང་གི་"གདོད་མའི་ལྟ་འདུལ་བ་ / ནང་དུ་བསྐྱེད་བ་"ཡི་རྒྱུན་ཐུན་གྱི་དཔེ་དང་མཐུན། འོན་ཀྱང་དན་གསོ། ཞང་ཞུང་
དུས་ཀྱི་ཐད་ཀར་གྱི་ཡི་གེའི་དཔང་རྟགས་ད་དུང་སྐབས་པས། གཏན་འབེབས་འདི་ནི་གཙོ་བོ་ས་མིང་རིག་པ་དང་བྲག་རི་མོའི་འབྲེལ་བཤད་དང་ཕྱིས་ཀྱི་
བོན་གྱི་ཡིག་ཆའི་ཕྱིར་བཏྲས་ཀྱི་བཅོམ་བྱ་ལ་བརྟེན། **དཔང་རྟགས་ཀྱི་སྟོན་པའི་འབྲེལ་ཙམ་ཡིན།**

དུམ་བུ་གཉིས་པ། རྒྱ་གར་གྱི་ག་རུ་ཌ། (garuḍa)

༡། རིག་བྱེད་གྱི་ག་རུ་ཌ་མན་གྱི་འབྱུང་ཁུངས།

ག་རུ་ཌ་མན་ (Garutman, "འཕུར་བཞོན་གྱི་ག་རུ་ཌ་མན་རིག་བྱེད་དུས་ཀྱི་སྒོན་འགོ་ཡིན། རིག་བྱེད་ནང་དུ་ཉི་མ་ལ་གནམ་དུ་འཕུར་བའི་བྱ་དང་བསྐྱར། སོ་མའི་བདུད་ཅི་གནམ་ནས་མི་ཡུལ་དུ་ཁྱེར་བའི་བྱ་མ་ལ་"གྱེན་" (Syena, "བྱ་མ") ཞེས་བརྗོད། *སུ་པརྣ་ཁྱེན་* (Suparṇākhyāna, "གཤོག་པ་བཟང་པོའི་གཏམ་རྒྱུད་") ཞི་རིག་བྱེད་ཕྱི་མའི་དུས་ཀྱི་སྐྱོན་དག་ཡིན། "རྒྱ་གར་གྱི་སྒོན་མའི་སྐྱོན་དག་གི་རྩིས་ཤུལ་"ཞེས་བརྗོད། ག་རུ་ཌ་མན་བདུད་ཅི་བརྒྱུས་པའི་གཏམ་རྒྱུད་བརྗོད། *མ་རྩ་རྒྱ་ར་ཏ་* (Mahābhārata) ཡི་གཏམ་རྒྱུད་འདིའི་དཔེ་ལྟར་བྱུང་།

2༥ སྒྲངས་སྤྱང་གི་གཏམ་རྒྱུད་དང་སྤྱི་དབང་ལོན།

*མ་རྩ་རྒྱ་ར་ཏའི་*ལྷ་དི་པར་ནང་གི་ག་རུ་ཏའི་སྤྱི་རབས། དྲང་ཕྱོད་ཀླ་ཕ་ (Kāśyapa) ལ་རྒྱུང་མ་གཉིས་ཡོད། ཀ་རུ་ (Kadru, ལྷུ / སྤྱལ་གྱི་མ) དང་བི་ན་ཏ་ (Vinata, དྲའི་མ)། ཀ་རུས་གཡོ་ཐབས་ཀྱིས་བི་ན་ཏ་རྒྱུན་འབྱེལ་ནས་བྲན་དུ་བཅུག་བི་ན་ཏའི་བུ་ག་རུ་ཏས་མ་བྲན་ལས་གྲོལ་བའི་ཆེད་ དུ་སྤྱི་རིགས་དང་ཁས་སྒྲངས། ལྷ་ཡུལ་གྱི་འཆི་མེད་བདུད་ཅི་ (amṛta) བརྒྱས་ནས་སྤྱིན། ག་རུ་ཏས་ལྷ་རྩམས་དང་གཡུལ་བརྒྱབ་ (དབང་པོ་ཡི་རྩ་ ལས་རྒྱལ།) བདུད་ཅི་སྒྲངས་ནས་ལོག་ལམ་དུ་བྱལ་འཕུག་ (Viṣṇu) དང་མཇུག་རྟག་ཏུ་ཁོང་གི་ **བཞོན་པ་ (vāhana)** དང་རྒྱལ་མཚན་དུ་གྱུར་ བར་ཁས་སྒྲངས། དབང་པོས་ཐབས་ཀྱིས་བདུད་ཅི་སྤྱི་རིགས་ཀྱིས་མ་འཐུང་བར་བྱས། ལྷས་བདུད་ཅི་འཛུ་ཕྱེ་བཟང་པས་ཕྱེ་གཉིས་སུ་གྲེས་ (སྤྱལ་གྱི་ཕྱེ་ གཉིས་སུ་གྲེས་པའི་འབྱུང་ཁུངས།)། དེ་ནས་ག་རུ་ཏ་དང་རྩ་ག་ (nāga) གཉིས་**དབང་རྒྱུ་** ལྷ་ཟ་བར་བྱེད།

ག་རུ་ཏའི་གཟུགས་བརྟན་འགྱུར་བ། ཐོག་མར་བྱ་ཞིག་ཏུ་བཞེད། དྲིས་ཕྱེད་བྱ་ཕྱེད་མི་ (མིའི་ལུས། དབང་གི་མགོ་ཤོག་པ། སྐབས་སུ་སྤྱི་རྩེ་རྩེ་རྒྱུར། "བྱའི་རྒྱལ་ཕྱོད་བཀྲ་ལྷན་ ཉི་མ་དང་འབྲེལ། (ལུས་པོས་ཉི་མ་བསྐྱེད་བྱལ།)

3༥ བྱ་དང་པའི་"ག་རུ་ཏ།"དང་རྒྱ་ནག་ནང་པའི་སྤྱུ་ཙལ།

བྱ་དང་པས་ག་རུ་ཏ་ལ་"སྤྱེ་བརྒྱུད་" (ལྷ། ལྷ། གཞོད་སྤྱིན། དྲི་ཟ། ལྷ་མ་ཡིན། བྱ་མ་ལའང་ལྷ་དང་། མིའམ་ཅི། ལྷ་འབྲེ་ཆེན་པོ།) ཡི་གཅིག་ཏུ་བཞེད། ཉིན་རྒྱ་ ཆོས་ལུགས་ནང་དུ་ལྷ་གཅིག་ལུང་བཞེད་པ་དང་མི་འདྲ་བར། བྱ་དང་པ་ནང་དུ་ག་རུ་ཏ་ནི་ **རིགས་ཤིག་གི་སྤྱང་མ་ཡིན།** ལྷ་དང་འཐབ་ནས་སྤྱུ་ནང་པར་ སྐབས་སུ་འཕྲོ་བར་བྱེད།

རྒྱ་ནག་ནང་པའི་སྤྱུ་ཙལ་ནང་གི་གསེར་གཤོག་གི་བྱ། སྤྱང་རྒྱལ་རབས་ (1260–1280) ཀྱི་ལུགས་ཀྱི་ག་རུ་ཏའི་འཕྲེད་དོན། མདུན་དོས་སུ་གཤོག་པ་ གཉིས་བརྒྱུད་མཚུ་གྲག་སྤྱི་མོས་སྤྱུ་བཟུང་། "Garuda entered Chinese Buddhist iconography through the transmission of Indian and Central Asian traditions" (ག་རུ་ཏ་རྒྱ་ནག་དང་དབྱུས་ཨེ་ཤི་ཡའི་སྤྱེལ་རྒྱུན་བརྒྱུད་ནས་རྒྱ་ནག་ནང་ པའི་བརྟན་བཞག་ནང་དུ་ཞུགས།) ཞེས་བརྗོད། སྤྱང་བ་དང་རྟོགས་དང་གདོན་ལས་རྒྱལ་བ་མཚོན། སྤྱང་བའི་རྟེན་དུ་སྤྱོད། དུན་ཉིད་གི་བྱང་ཐིས་ནང་གི་ མིའི་མགོ་བྱའི་ལུས་ཀྱི་གཟུགས། ཀ་ལ་བི་ཏླ་ (kalavinka) བྱ་དུན་ཉིད་གི་བྱང་ཐིས་ནང་དུ་ལོ་མོ་བརྒྱུད་བཞེད་པ་དང་གར་བྱེད་བཞེད་པར་བརྟན་ བཞག་མཁས་པ་ Edward Schafer ས་ཤར་ཨེ་ཤི་ཡའི་ཆོས་ལུགས་སྤྱུ་ཙལ་ནང་དུ་ཁོང་དང་ཀི་ན་ར་ (kimnara) གཉིས་འོར་འཕྲལ་དུ་འདྲེས་ པར་བརྗོད། གཉིས་པོ་བྱ་དམ་པ་མི་འདྲ་བ་གཉིས་ཡིན།

གསེར་གཤོག་ཆེན་པོའི་རྒྱལ་པོ། (Dapeng Jinchi Mingwang)། རྒྱ་ནག་གི་ཐེག་པ་ཆེན་པོའི་ནང་པའི་སྤྱང་མའི་ལྷ་ཡིན། སངས་རྒྱུ་ ཀྱི་"འདྲ་རྩེ་གྲགས། འདབ་ཆགས་ཀྱི་རྒྱལ་པོ་ཡོན་རྫོང་ (Yuanfeng) ལས་མ་རྩ་ལྷ་ཡུ་རི་ (མཇུག་བྱེད་མ། མ་བྱ།) དང་གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་སྤྱེས། མ་བྱས་སངས་རྒྱུ་མིད་པས་སངས་རྒྱུ་ཀྱི་ཡུམ་དུ་བཀྲ་ལྷན། གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་སངས་རྒྱུ་ཀྱི་འདབ་པོར་བཀྲ་ལྷན། *ལུང་ཕྱོགས་སུ་བསྐྱོད་པའི་གཏམ་ རྒྱུད་* (Journey to the West) ནང་དུ་གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་ནི་ལིན་ཐོའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་བདུད་གསུམ་གྱི་ནང་གི་ཆོས་མཐའ་མ་ཡིན། (མི་རྒྱལ་ ཁབ་གཅིག་གི་མི་ཚོས། ལོ་ལྷ་བརྒྱུད་རྒྱལ་པོ་བྱས།) དྲིས་སངས་རྒྱུ་ཀྱིས་བདུལ་ནས་སྤྱང་མར་བྱས། *ཡོ་རྫོང་རྩམ་ཐར་* (Shuo Yue) ལས་ཡོ་རྫོང་ (Yue Fei) བྱ་ཁོང་གི་སྤྱལ་པར་བརྗོད། *གཟུངས་ཆེན་པོའི་མདོ་* (Śūraṅgama) ཡི་གཟུངས་ཆེན་གི་ཆོག་ལེའུ་ 302 པ་ནི་"གསེར་གཤོག་ཆེན་ པོའི་བྱ་"ཡིན། གཟུངས་དོན་དུ་"གསེར་གཤོག་གི་བྱ་ནི་བྱའི་རྒྱལ་པོ་ཡིན། ལྷ་ཟ་བར་བྱེད། གཤོག་པ་བརྒྱུད་ན་དཔག་ཚད་ 330 ཡིན། གཤོག་པས་རྒྱ་

མཚོ་གཡོས་ན་ཚུ་གཉིས་སུ་བགོས་ནས་མཚོའི་གཏིང་མཐོང་།"ཞེས་བཟློད། **དཔུང་གཞིའི་དོན།** འདི་ནི་"ཚུ་གར་གྱི་ག་ཅུ་ཀྱང་ → ཚུ་ནག་ནང་
པའི་'གསེར་གཤོག་གི་བྱ' → གདོད་མའི་'ཕེང་ཆེན་པོ་'དང་འདྲེས་པ་"ཞེས་པའི་རིམ་པ་ཆ་ཚང་ཡིན། བྱ་དམ་པའི་ཤེས་རིག་བརྒྱད་པའི་འདྲེས་པའི་
དཔེ་གསལ་ལོ་ཤོས་ཡིན།

དུམ་བུ་གསུམ་པ། ཤེས་རིག་གཞན་གྱི་བྱ་དམ་པ།

༡། རྒྱ་ནག་གྲོང་ཅིའི་"ཕེང་"། རྩེང་རྩེང་། ཉན་རྒྱལ་རབས་ནས་བྱུང་བའི་བྱའི་རི་མོ།

(༡) **ཕེང་** ལྷནས། *གྲོང་ཅིའི་*ནང་པའི་*སྤྱོད་ལུལ་མེད་པ་* (ཉིང་བརྩ་གཉིས་པའི་དུས་མཚམས། སྤྱི་ལོ་སྟོན་གྱི་དུས་རབས་བཞི་པ་ནས་གསུམ་པ།) གྱི་མགོ་བརྗོད། "བྱུང་མཚར་ཉ་ཞིག་ཡོད། མིང་ལ་ལྷན་ཞེས་བརྗོད། བྱུང་འབྱུང་ན་མིང་ལ་ཕེང་ཞེས་བརྗོད། ཕེང་གི་རྒྱུ་ན་ཁྱི་ལི་ཙམ་ཡོད་པ་ཤེས་མི་ཐུབ། ཁྱི་ནས་ལུས་རྩལ་ན་གཤོག་པ་གནམ་གྱི་སྤྱིན་ལྟར་ཡིན། རྩེང་འཕྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་དགུ་ཁྱི་ལིར་འཕྱར།" *ཆི་ཞེ་* (Qi Xie) ལས་བྱུངས་པར་"ཕེང་སྟོ་མཚར་སྟོ་བའི་ཆེ་རྒྱ་གསུམ་སྟོང་ལིར་གཡོས། རྩེང་འཕྱུར་ལ་བརྟེན་ནས་དགུ་ཁྱི་ལིར་འཕྱར། ཟླ་བ་བྱུག་གི་རྩེང་གིས་སོང་།"ཞེས་བརྗོད། ཟླ་ཉི་དང་སྐར་བྱའི་གད་མོ། དགོངས་དོན་ནི་"དམ་པར་བྱུར་པ་ནི་བདག་མེད། ལྷ་ནི་བྱ་བ་མེད། དམ་པའི་སྐྱེས་བྱ་ནི་མིང་མེད་ཅེས་པ་ཡིན། ལྷན་ཕེང་ནི་དཔེ་ཡིན། དམ་པའི་སྐྱེས་བྱའི་རྒྱ་ཆེ་བའི་འབྱུར་བ་དང་སྤྱོད་ལུལ་མེད་པའི་དོན་བྱ་བརྗོད། *ལི་ཅིའི་*ཐང་ཐེན་ནང་བྱུང་བ་བྱའི་ཞིག་ཡོད། མིང་ལ་ཕེང་ཞེས་བརྗོད། རྒྱུ་རི་བོ་ལྟར། གཤོག་པ་གནམ་གྱི་སྤྱིན་ལྟར་ཞེས་བརྗོད། དབྱིན་ཡིག་ཁྱོད་དུ་ roc་ཞེས་"ཕེང་"ལ་བསྒྱུར་བ་ནི་ Herbert Giles གྱི་ ༡༨༤༨ ལོའི་*གྲོང་ཅི་*བསྒྱུར་བ་ནས་བྱུང་། ཨ་རབ་གྱི་ Rukh (*སྟོང་གཏམ་གཅིག་སྟོང་*ནང་ཉི་བརྩན་ནས་དབྱིན་ཡིག་གི་སྟོག་པ་པོར་གོ་བདེ་བར་བྱས། འོན་ཀྱང་ཕེང་གི་དཔེ་ལྷགས་གྱི་"འབྱུར་བ་དང་འཛིག་རྟེན་གྱི་ཆད་"ཞེས་པའི་ནང་དོན་དང་ Roc གི་གཟན་བྱ་ཆེན་པོའི་གཟུགས་བརྩན་གཉིས་ཉ་ཅང་མི་འདྲ། བསྒྱུར་བས་བརྗོད་བྱ་འོར་འཁྱུལ་དུ་འདྲེས་པ་ཡིན། གཅིག་དུ་མི་བརྟེན།

(༢) **རྩེང་རྩེང་** རྩེང་རྩེང་ (རྩེང་རྩེང་ཞེས་ཀྱང་བརྗོད།) ནི་རྒྱ་ནག་གནའ་བོའི་སྐུང་གཏམ་གྱི་ **བཟ་ཤིས་གྱི་བྱ་**ཡིན། "འཛམ་གླིང་ཞི་བདེ་ཆེན་པོ་དང་བཀའ་བློན་ཅན་གྱི་སྤྱད་དབང་སྐབས་འབྱུང་།"ཞེས་བརྗོད། རིགས་མང་པོ་ཡོད། ཉོང་ / ཉོང་གི་བྱ། ལོན་ / ལོན་གྱི་བྱ། རྩེང་ / རྩེང་གི་བྱ་བཅས། མདོག་ལྡ་ལྟ། གཟུགས་བྱ་གཤོག་དང་འདྲ། མགོའི་རི་མོ་"ཡོན་ཏན་"དང་། གཤོག་པའི་རི་མོ་"བྱང་པོ་"དང་། རྒྱུ་གྱི་རི་མོ་"ཆོས་ལྷགས་"དང་། བྱང་གི་རི་མོ་"བྱམས་པ་"དང་། སྟོ་བའི་རི་མོ་"ཡིད་ཆེས་"ཞེས་པ་སྟེ་"ཡོན་ཏན་ལྡ་"ཞེས་བརྗོད། རྩེང་རྩེང་ཐོག་མར་པོ་མོ་མེད་པའི་ལྷའི་བདག་ཉིད་ཡིན། ཡིན་

ཡང་གཉིས་མཉམ་མཚན། ཉན་ཀྱལ་རབས་ (སྤྱི་ལོ་ཐེན་ 206 – སྤྱི་ལོ་ 220) ནས་པོ་མོ་བྱང་དུ་འབྱུང་ (ཡོ་ལ་རྩེད། མོ་ལ་དྲང་།) གཉེན་སྒྲིག་གི་བདེ་
སྦྱིད་དང་བཅེ་དུང་མཚན། རུ་ལུགས་ཀྱི་འཆམ་མཐུན་གྱི་ལྷ་བ་དང་མཐུན། མིང་ཆིང་ནས་འབྲུག་དང་བྱང་དུ་སྦྱར་ (འབྲུག = གོང་མ། རྩེད་ = བཅུན་
མོ།) ཀྱལ་སྤྱི་འཆམ་མཐུན་མཚན། རུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ phoenix (མེ་ནས་སྒྲེས་པའི་བྱ) དང་ **མིང་གི་འབྱུང་ཁུངས་དང་སྦྱང་གཏམ་གྱི་འབྲེལ་བ་**
མེད། དབྱིན་ཡིག་གི་བསྐྱར་བས་གཡར་བའི་མིང་ཙམ་ཡིན། གཅིག་དུ་མ་འདྲེས།

(ག) ཉན་ཀྱལ་རབས་ནས་བྱང་བའི་བྱའི་རི་མོ། ཉན་ཀྱལ་རབས་ཀྱི་བྲག་བཞོས་རི་མོའི་"ཙུ་ཅུའེ་པའེ་དུ" (zhuque baihu, "བྱ་དམར་པོ་དང་
ལྷག་དཀར་པོ།") ཡི་ཤེལ་དཔལ། སྒྲིའི་ལྷགས་འཁོར་ཁར། ཙུ་ཅུའེ་ (དམར་པོའི་རྩེད་དྲང་།) དང་པའེ་དུ་ (ལྷག་དཀར་པོ།) གདོང་ཐུག་བྱའི་མཐུན་དུ་
གཤོག་ཅན་གྱི་མིས་དངོས་གྲུབ་ཀྱི་ཤ་བཟུང་། ཉན་ཀྱལ་རབས་ཀྱི་ལོན་གྱི་བྱའི་གཟུགས་ཀྱི་ཞིབ་འཕུག་ (མིན་ཡོའེ་ Min Yue སོགས། རྒྱ་ཡིག་དུས་
དེབ།) ལས། ལོན་གྱི་བྱ་ནི་བྲག་ཤིས་དང་དམ་པ་དང་ཀྱལ་པོའི་བྲག་ཤིས་ཀྱི་བྱ་ཡིན། ལུས་པོ་ཆེན་པོར་བརྟན་བཞག་སྒོ་ལ་དམར་སེར་ཐོན་ཐུང་གི་མདོག་
མང་པོ་སྟོང། དྲང་སྟོང་དང་རྟ་མཆོག་དང་འབྲུག་རྩེད་དང་མཉམ་དུ་འབྱུང་། དམངས་ཁྲོད་ཀྱི་གསང་སྔགས་དང་མོས་ནང་དུ་གདོན་སེལ་བའི་བྱ་དམ་པར་
བཞེད། ཉན་ཀྱལ་རབས་ཀྱི་ནང་པའི་སྐྱུ་ཅལ་ནང་དུ་ལོན་གྱི་བྱ་དང་སྟོལ་མགོ་བརྩམས་པའི་རི་མ་པར་ཡོད། དྲང་ཅུབ་སེམས་དཔལ་དང་པསྒྲ་དང་མཁའ་
འགོ་དང་མཉམ་དུ་སྦྱར། ཐང་སྤང་གི་བྱང་བྲིས་ཤོག་བྲ། མིང་ཆིང་གི་ལག་བྲིས། རྩེ་རྩེ་བཅས་དང་རྩེ་ཏལ། པོ་བྱང་དང་བང་སེའི་མཛེས་ཅལ་ནང་དུ་བྱའི་རི་
མོ་ལྷ་མཐུད་ནས་བྱང་། ནང་དོན་གསར་པ་སྟོན་སྤྲོད་བྱང་།

2། པར་སིག་སི་སུརྩ་ (Simurgh)

མིང་དང་སྟོན་མའི་ཁུངས། ཨ་ཤེ་སྤྱི་ལོ་སྐད་དུ་*ས་ཨེ་ན་མེ་རེ་ལྷ་* ("ས་ཨེ་ན་མེ་བྱ་")། བར་དུས་པར་སིག་གི་སྐད་དུ་*སེན་སུརྩ་*། གསར་པར་སིག་གི་
སྐད་དུ་ Simurgh། རོ་རོ་ཨ་སྤར་གྱི་གཞུང་ཨ་ཤེ་སྤར་ (སྤྱི་ལོ་ཐེན་ 7400 – 400) ནང་དུ་བེན་བྲིས་ཡོད། "ས་བོན་སྤར་ཆོགས་ཀྱི་ཤིང་" (Tree of All
Seeds) ལ་གནས། འཕྱར་བའི་ཆོས་བོན་འཛོམས་ནས་མི་ཡུལ་དུ་ཁྱབ། སྤར་གྱི་རུས་པ་ཅན་གྱི་ཆེ་ཤིང་གསར་པར་འབྱུར། དམ་པའི་འོད་ཟེར་*ལྷ་རེ་ན་
* (xvarənah) དང་འབྲེལ། *ཤྲ་རྩ་མེ་* (ཐིར་དོ་སི། སྤྱི་ལོ་ 7070 ཙམ།)། སི་སུརྩ་ཨེར་བྲུར་རི་བོར་སྤངས་པའི་སྒྲེས་བོ་དཀར་པོ་ཟལ་ (Zal)
གསོས། དཀར་པོ་སྤངས་འབོད་པའི་ཆེད་དུ་སྒྲོ་སྒྲིབ། ཕྱིས་ཟལ་གྱི་བྱ་དཔལ་བོ་རུ་སྤར་ (Rostam) ལ་རོགས་བྱས། དཔེར་ན་མ་བུ་མ་པ་གཤགས་ནས་
རུ་སྤར་སྒྲེས་པར་བྱེད་པའི་ལམ་སྟོན། སྤུལ་དུག་ཅན་དང་དབྱ་ཟབ་མོ་ཡོད། ཅུ་མང་པོའི་བདེ་སྦྱིད་ཀྱི་ཡུལ་ན་གནས། སྒོ་ལ་ཟངས་ཀྱི་འོད་ཟེར་འཕྲོ།
གཤོག་པ་ལ་སྤར་གྱི་རུས་པ་ཡོད། ཀྱས་ཤིང་རིང་། "འཛིག་རྟེན་འཛིག་ནས་སྒྲེས་པ་ལན་གསུམ་མཐོང་"ཞེས་བརྗོད། ཡེ་ཤེས་ཡོངས་རྫོགས་ལྷན། སུ་རྩེའི་
སྤར་དག་ཨ་ཐར་གྱི་*བྱའི་གྲོས་ཆོགས་* (*Mantiq al-Tayr*, དུས་རབས་བཅུ་གཉིས་པ།)། བྱ་རྩམས་ཀྱིས་ཀྱལ་པོ་བསྐོ་བར་བྱེད། ལུག་རོན་གྱིས་
སི་སུརྩ་འཛོལ་བར་གྲོས་འདེབས། དཀར་སྤུག་མང་པོ་བརྒྱད་ནས། མཐར་བྱ་སུམ་ཅུ་ (པར་སིག་སྐད་དུ་*སྤྱི་སུརྩ་* "བྱ་སུམ་ཅུ") སྤེབས་ནས་མཚོའི་
ནང་དུ་རང་ཉིད་ཀྱི་གཟུགས་བརྟན་ཙམ་མཐོང་། "བྱ་སུམ་ཅུ་"ཞེས་པའི་སྤྱི་འདྲས་"ཁྱེད་ཉིད་སི་སུརྩ་ཡིན་"ཞེས་པའི་སུ་རྩེའི་ལྷ་གྲུབ་བཟུན། ཅུ་མིའི་
*མས་ན་ཤེ་*ནང་དུ་འང་ལན་གསུམ་བརྗོད། ("སྤྱི་སུརྩའི་ཆང་ནི་ཀླ་རྩེ་རི་བོའི་ཕྱི་རོལ་ན་ཡོད།") གཟུགས། མ་བྱའི་ལུས། བྱི་སེང་གའི་མགྲོས་མགྲོས་
སྤེར་མོའི་བྱ་ཆེན་འདུས་པ།

སི་སུརྩའི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་གསལ་པོར་བརྗོད། "Through heavy Persian influence, the simurgh was introduced to the
Arabic-speaking world, where the concept was conflated with other Arabic mythical birds such as the
ghoghnus ... and further developed as the rukh (the origin of the English word 'roc')." (པར་སིག་གི་ཤུགས་

རྟུ་ཆེན་པོས་སི་ལུ་ཀླ་ཨ་རབ་སྐད་སྤྲི་བའི་འཇིག་རྟེན་དུ་ནང་འདྲེན་བྱས། དེར་སྟོ་ལྷ་རུས་སོགས་ཨ་རབ་ཀྱི་བྱ་དམ་པ་གཞན་དང་འདྲེན་ནས་ rukh (དབྱིན་ཡིག་གི་ roc ཞེས་པའི་འབྱུང་ཁུངས་) རུ་འཕེལ།) ལྷ་མཁུད་མགོ་བཙམས་པའི་སྤྱི་ཙམ་དང་དུལ་ལོར་སི་ལུ་ཀླའི་བརྟན་བཞག་གྱུར་ཟིན། འདི་ནི་ཡིག་ཆས་གསལ་པོར་བཞོད་པའི་བརྟན་པའི་ལྷགས་སྟོགས་ཡིན། Simurgh → ཨ་རབ་ཀྱི་ rukh → Roc།

༣། གྲིག་གི་ཕི་ནིགས་ (phoenix)། ཨི་ཐའི་འི་བེན་རུ་ (Bennu)།

བེན་རུ་ ཨི་ཐའི་འི་སྤྱང་གཏམ་གྱི་བེན་རུ་འི་བྱ། གཟུགས་བྱ་སྐྱ་པོ་ བྱ་སྐྱ་བོ་ལྟར། མགོའི་རྒྱབ་ཏུ་སྟོ་རིང་པོ་གཉིས། སྐབས་སུ་མགོའི་ཉེང་དུ་ཉི་མའི་དཀྱིལ་འཁོར་རམ་ Atef དབུ་མོག་ཉི་མའི་ལྷ་ར་ (Ra) / ཨ་ཐུམ་ (Atum) ཀྱི་བྱ་དམ་པ། འཇིག་རྟེན་གླིང་པ་དང་ཉི་མ་ཨོ་པོ་ལི་སི་ (Heliopolis) ཡི་མཆོད་གནས་དང་འབྲེལ། འདས་མཆོད་ཀྱི་རྟེན་ནང་གི་སྤྱེས་པའི་མཆོན་བྱེད།

ཕི་ནིགས་ གྲིག་སྐད་ཀྱི་*ཕོ་ནིགས་*ཐོག་མར་ཉི་མེ་ཨོད་ (Hesiod, སྤྱི་ལོ་སྟོན་ ༧༠༠ ཙམ།) ཀྱི་སྟན་ངག་ནང་དུ་བྱུང་། གད་རྒྱུད་ས་ནང་དུ་ཁོང་ལ་ཆེ་རིང་ཤོས་ཀྱི་སེམས་ཙན་ཞེས་བཞོད། ཆོ་ནི་མའི་ ༩༧༢ ལན་ཡིན། ཉེ་རོ་དོ་ལོ་སི་ (Herodotus) ཀྱི་*ལོ་རྒྱུས་* II.73 (སྤྱི་ལོ་སྟོན་ ༤༥༠ ཙམ་དུ་ཨི་ཐའི་ར་བསྟོད།) ཉི་མ་ཨོ་པོ་ལི་སི་ཕི་ནིགས་ཀྱི་གཏམ་ཐོས། "དམ་པའི་བྱ་..... བྱམ་དང་འདྲ་"ཞེས་བཞོད། དམར་གསེར་གྱི་སྟོ་མདོག་ ལོ་ལྷ་བརྒྱ་རེར་ཨ་རབ་ཏུ་འཕུར་ནས་སྤར་ལོག་ ཡ་ཤི་བ་ཐུར་རའི་ནང་དུ་དུལ་ནས་ཉི་མའི་ལྷ་ཁང་དུ་མཆོད། མཁས་པ་ Joseph Nigg ས་ **རུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་མེ་ནས་སྤྱེས་པའི་བྱའི་སྟོལ་རྒྱན་ཉེ་རོ་དོ་ལོ་སི་བཞོད་བྱ་འདི་ནས་མགོ་བཙམས་**ཞེས་བཞོད། ཁོང་གིས་གནའ་བོའི་གྲིག་གི་སྤྱི་ཙམ་ / རོ་ཏལ་ནང་དུ་ཕི་ནིགས་ཀྱི་གཟུགས་བརྟན་མ་མཐོང་ཞེས་ཀྱང་བཞོད། དུས་ཀྱི་གྲིག་རོ་མའི་ཙོ་མ་པ་པོས་ (སྤྱི་ནི་*རང་བྱུང་ལོ་རྒྱུས་* X.2, ཐ་སི་ཐུསི་*ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆ་* VI.28 སོགས།) མེ་དང་བྱུད་ཤིང་། ཐལ་བ་ནས་སྤྱེས་པའི་བཞོད་བྱ་བསྐྱུ། སྤྱི་ནི་ཁོང་གིས་ཙན་དན་གྱི་བྱུད་ཤིང་ལ་རང་ཉིད་བསེགས་ནས་ཤི། སྤྱི་ནི་བྱ་ནས་བྱ་གསར་པ་སྤྱེས་ཞེས་བཞོད། ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་བཞོད་བྱ་ནི་དེ་ཞིམ་གྱི་ཤིང་གི་བྱུད་ཤིང་དུ་རང་ཉིད་བསེགས། བྱ་ཕྱག་ཐལ་བ་ནས་སྤྱེས། དུས་ཆོད་ལ་ལོ་ལྷ་བརྒྱ། ༡༥༩༡ ༧༠༠༥ སོགས་བཤད་རྒྱལ་མི་འདྲ་བ་ཡོད།

Bennu → phoenix གི་འབྲེལ་བ། མིང་ phoenix ནི་ Bennu ནས་བྱུང་བ་ཤིན། སྤྱེས་པ་དང་ཉི་མ་དང་འབྲེལ་བའི་བཞོད་བྱ་འདྲ། **འོན་ཀྱང་ ཨི་ཐའི་འི་གནའ་བོའི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་བེན་རུ་ནི་བའི་སྟོར་བཞོད་མེད།** མེ་ནས་སྤྱེས་པའི་བཞོད་བྱ་ནི་གྲིག་གི་རིག་གནས་འདྲེས་རྒྱུ་ཀྱི་བསྐྱུ་པ་ཡིན། དངོས་གཟུགས་ཀྱི་དཔེ་ཤིན་པ། ༡༩༧༧ ལོར་ཨ་རབ་ཨེ་མི་རེ་ཤིས་ནས་རྟེན་པའི་བྱ་སྐྱ་བོ་ཆེན་པོའི་རུས་པ་ (*Ardea bennuides*, སྤྱི་ལོ་སྟོན་ ༡༥༠༠ ཙམ་དུ་རྩ་མེད་དུ་སོང་།)།

༤། ཨ་མི་རི་ཁའི་གདོད་མའི་མི་རིགས་ཀྱི་ཐན་ཏར་རྩ་ (Thunderbird)

ཐན་ཏར་རྩ་ནི་སྤྱང་གཏམ་གཅིག་ཕུ་མ་ཡིན་པར། ཨ་མི་རི་ཁའི་སྤེ་མང་པོས་མཉམ་སྦྲེད་བྱེད་པའི་གཟུགས་བརྟན་ཞིག་ཡིན། སྤེ་སོ་སོའི་འབྲེལ་བཤད་མི་འདྲ། **ཐང་གི་སྤེ།** (ལ་ཁོ་ཏ་ Lakota, ཏ་ཁོ་ཏ། ཤ་ཡེན་སོགས།)། ཐན་ཏར་རྩ་ནི་དམ་པའི་སྤྱ་ཡིན། རུབ་ཕྱོགས་ (འབྲུག་གི་ཕྱོགས་) དང་འབྲེལ། ལྷ་ཐང་གི་འཚོ་བ་ལ་མཁོ་བའི་ཆར་པ་སྤྱི། འཇིག་པའི་རྒྱུད་འཕྱུར་ཀྱང་གཏོང་ཤིན། ལ་ཁོ་ཏའི་སྐད་དུ་*ཤ་ཁིན་ཡན་* (Wakinyan, འབྲུག་གི་གཤོག་པའི་སྤྱ།) ཞེས་བཞོད། སའི་འོག་གི་རྒྱ་སྤྱན་*ལུན་ཏེ་ཉི་ལ་* (Unktehila, ར་ཙན་གྱི་སྤྱལ་ཆེན་པོ།) དང་འབྲེལ། ཐོག་འབབས་ནི་མིག་ནས་འཕངས་པའི་མཆོན་ཆ་ཡིན། འཇིག་པ་པོ་ཡང་ཡིན། གསོ་བ་པོ་ཡང་ཡིན། **ཞི་བདེ་རྒྱ་མཚོའི་རུབ་མཚོ་འབྲམ།** (ཁ་ཁ་ཀ་ཤ་ཁུ་སོགས།)། བྱམ་གྱི་གཟུགས་

ཆེན་པོ། རྒྱ་སྤྱོད་ཆེན་པོ་བཟུང་བུ། རུས་རྟགས་ཀྱི་ཀ་བའི་སྟེང་གི་གཟུགས་བརྟན། མཚོའི་སྐྱལ་དང་འཐབ། མི་ལ་སྤང་། རུས་རྒྱུད་མཚན། **མཚོ་ཆེན་ རོམ་ཇིབ་ཟ།** (Ojibwe)། རིག་གནས་ཀྱི་དཔའ་བོ་ན་ན་བོ་ཞོས་ (Nanabozho) ཀྱིས་རྒྱའི་འོག་གི་སེམས་ཅན་ལ་འཐབ་པའི་ཆེད་དུ་ཐན་ཏར་ རྩར་བསྐྱར། ཐན་ཏར་རྩར་ནི་བཀའ་བློམས་ཀྱི་ལག་བསྟར་བ་ཡིན། རྒྱལ་བློམས་འགལ་བ་ལ་ཉེས་ཆད་གཏོང་། དཔྱིད་ཀར་འོང་། རྟོན་ཀར་འགྲོ། **མེ་ནོ་ མི་ནི།** (Menominee)། ཐན་ཏར་རྩར་ནི་ཉེ་མ་ཆེན་པོའི་ཕོ་ཉ་ཡིན། གཟུགས། ལུས་པོ་འཛིག་རྟེན་གྱི་བྱ་ཐམས་ཅད་ལས་ཆེ། གཤོག་པ་གཉིས་ཀྱིས་ གནམ་བསྐྱབ། སློ་མདོག་ལ་སྟོན་ནས། །ལྗང་། དཀར་པོ་སོགས་མཚན་དོན་ཡོད།

ཐན་ཏར་རྩར་དང་རྒྱ་སྤྱོད་ / རྒྱལ་ཆེན་པོའི་འགལ་བ་ (Wakinyan vs Unktehila) ནི་ག་ཅུ་ཏ་ - རྒྱ་གའི་འགལ་བ་དང་བརྟེན་བྱའི་ཐོག་ཏུ་མཉམ་ པོ་ཡིན། འོན་ཀྱང་བརྒྱུད་པའི་དཔའ་རྟགས་གང་ཡང་མེད། རང་སྐྱེས་ཀྱི་ཤེས་རིག་བརྒྱུད་པའི་མཐུན་མོང་དུ་བརྩི་དགོས།

༥། ཨ་རབ་ཀྱི་*སིན་བླད་*ནང་གི་རོག་ (Roc, ཨ་རབ་སྐད་དུ་ rukh)

*སྟོང་གཏམ་གཅིག་སྟོང་*ནང་གི་སིན་བླད་ཀྱི་**མཚོ་འགྲུལ་གཉིས་པ།** ཆ་བའི་སྒྲིང་ཆེན་ཞིག་ཏུ་བྱའི་སྟོང་དཀར་པོ་ཆེན་པོ་ཞིག་ (མཐའ་སྐྱོར་ལ་གོ་མ་ པ་ལྔ་བསྟུ།) མཐོང་། བྱ་ཆེན་རྒྱལ་གནམ་བསྐྱབ་པར་འོང་། "སྒྲིང་ཆེན་གྱིས་བྱ་ལྷག་གསོ་"ཞེས་བརྟེན། སིན་བླད་ཀྱིས་མགོའི་རས་ཀྱིས་རྒྱ་པར་བཏགས། ཕྱི་ཉིན་སྤྱོད་མེས་འཕུར་ནས་ཐར། **མཚོ་འགྲུལ་ལྔ་པ།** ཚོང་པས་བྱའི་སྟོང་བཅག་རྒྱལ་གིས་དོ་ཆེན་པོ་འཕངས་ནས་བྱ་བསྐྱལ་ཏེ་ཤ་ལན་སྟོག་ཨ་རབ་ཀྱི་ སྟོལ་རྒྱུན་དུ་རྒྱལ་ནི་འཛིག་རྟེན་གྱི་དབུས་ཀྱི་ཀླ་རྩ་རི་བོར་ (Qaf) ཁོ་ནར་གནས། (རྒྱ་མཚན་བྱ། པར་སིག་གི་སྟོལ་རྒྱུན་དུ་སི་ལྷ་ཤའི་ཚང་ཡང་ཀླ་རྩ་རི་ བོའི་ཕྱི་རོལ་ན་ཡིན། རུ་མའི་བརྟེན་བྱ་གོང་དུ་བརྟེན། གཉིས་ཀྱི་སྐྱུང་གཏམ་གྱི་ཁོར་ལུག་འདྲེས་པ་མཚན།) གཟུགས། སྤྱིར་བྱ་ཆེན་དཀར་པོར་བརྟེན། གཤོག་པ་བརྒྱུངས་ན་ཕི་ཏེ་ ༤ (དམངས་ཁྲོད་ཀྱི་བཤད་རྒྱལ།)། སྟོ་ནི་རྒྱ་ལའི་ལོ་མ་ལྟར་ཆེ།

མ་ཁོ་པོ་ལའི་*འགྲུལ་བཞུད་ཟིན་གྱིས་* (༡༢༩༤) བླད་དུ་*rukḥ* བརྟེན། གྲོལ་རྒྱུ་རྩེའི་*ལིང་ཤའི་ཏའེ་ཏ་* (༡༣༧༤) བླད་དུ་ཨ་རྩེ་རི་ཁའི་ཕྱི་རོལ་གྱི་ སྒྲིང་ཆེན་ཞིག་ཏུ་བྱ་ཆེན་ཡོད་པར་བརྟེན། "སྟོའི་སྐུ་གུས་རྒྱ་སྟོང་བྱེད་བུ།"ཞེས་བརྟེན། ལུབ་ལའི་ཁན་གྱིས་"མེད་གི་སྟོ་"ཐོབ་ (དོན་དུ་རྩི་ལའི་རྒྱ་ ལའི་ལོ་མ་ཡིན། བྱའི་སྟོར་བརྟུས།) མ་དྲ་གྲ་སི་ཁར་གྱི་སྒྲིང་བྱ་ (རྩ་མེད་དུ་སོང་། ཕི་ཏེ་དགུ་ལྷག་འཕུར་མི་བུ།) དང་བྱ་ཆེན་པོ་ (གཤོག་པ་བརྒྱུངས་ ན་ཕི་ཏེ་བཅུ་ལྷག) ནི་སྐྱུང་གཏམ་གྱི་བརྒྱུད་ལངས་སིད།

༦། སི་ལྷ་ཤའི་མའི་བྱ་དང་མེ་སོ་པོ་ཏ་མི་ཡའི་ཨན་བྱ།

མའི་བྱ་ (Firebird, ཨུ་ཅུ་ལའི་སྐད་དུ་ zhar-ptitsa, "མེ་ཆ་བའི་བྱ") ཨ་རྩེ་ན་སི་ཡེ་རྩེ་གིས་བསྐྱུས་པའི་ཡིག་ཆ། "གསེར་གྱི་སྟོ། མིག་ཤར་ ཕྱོགས་ཀྱི་ཤེལ་ལྟར་"ཞེས་བརྟེན། སྟོས་དམར་ལྗང་སེར་གྱི་འོད་མེ་ལྟར་འཕྲོ། ལུས་ལས་བྱུད་ཀྱང་འོད་འཕྲོ་ལུས། སྟོ་གཅིག་གིས་ཁང་པ་ཆེན་པོ་གསལ་ ཐུབ། ཕྱིས་ཀྱི་བརྟན་བཞག་ནང་དུ་མེ་མདོག་གི་མ་བྱ་རྒྱུང་དུ་ / བྱ་ལྟར། དབུ་མོག་དང་མཐུག་སྟོ་ལ་འོད་འཕྲོ་བའི་"མིག་"ཡོད། སྐྱུང་གཏམ། གཏམ་ རྒྱུད་ནང་དུ་དཀའ་བའི་འཚོལ་བའི་ལུལ་དུ་བྱེད། སྟོ་ལྷུང་བརྟེན་→ དཔའ་བོ་ (ཡལ་ཆེར་ཨི་ཕན་རྒྱལ་བྱ།) པ་རྒྱལ་པོ་ རྒྱལ་པོའི་བཀའ་བཞེན་བྱ་ གསོན་པོ་འཚོལ་དུ་སོང་→ ལམ་དུ་སྐྱུ་མའི་རོགས་པ་ (སྤྱང་གི་སྟོན་པོ།) ཐུག་→ རྒྱལ་ཁ་བཟང་པོ་ཁྱེར་ནས་ལོག་སྟོན་ལམ་ཡང་ཡིན། གཞོད་པའི་རྒྱ་ ཡང་ཡིན། གསལ་ཅན་གྱི་དཔེ། *ཨི་ཕན་རྒྱལ་བྱ་དང་སྤྱང་གི་སྟོན་པོ།* ཡེར་ཤོན་གི་*རྩ་མོང་རྒྱུང་དུ་*། སི་ཏ་ཕིན་སི་ཀའི་གར་སྟབས་*མའི་བྱ་* (༡༩༡༠)། ཨི་རྒྱ་གྱི་བྱ་དམ་པའི་སྐྱུང་གཏམ་དང་། གིམ་གྱི་གཏམ་རྒྱུད་*གསེར་གྱི་བྱ་*དང་། ཨུ་ཅུ་ལའི་སི་རིན་གྱི་བྱ་དང་མཉམ་པོའི་འབྲེལ་བ་ཡོད།

ཨན་ཟུ (Anzu, ཨ་ཀད་སྐད། ལུ་མེར་སྐད་དུ་ Imdugud) མེ་སོ་པོ་ཌ་མི་ཡའི་སྤྱང་གཏམ་གྱི་སེང་གའི་མགོ་བྱམ་གྱི་ལུས་ཅན་གྱི་བྱ་ཆེན། གཤོག་པ་གཉིས་ཀྱིས་རྒྱང་འཇུབ་བྱང་། མཚུ་སོ་ལྷར། ལྷོའི་རྒྱང་དང་ཐོག་འབབས་དང་འབྲེལ། ལྷ་མོ་སི་རི་སིའི་བྱར་ཡང་བཟོད། *ལུ་གལ་བན་དང་ཨན་ཟུད་གྱི་བྱ་*། ཡི་གེ་སྤྱི་ལོ་ཐོན་གྱི་དུས་རབས་ཉི་ཤུ་གཅིག་པའི་ཁྱུང་གསུམ་པའི་རྒྱལ་རབས་སྐབས་སུ་བཅུ་མས། ཡིག་ཆ་ཡོད་པ་ཡལ་ཆེ་བ་ཨི་སིན་ - ལར་སའི་དུས་སྐབས་ (སྤྱི་ལོ་ཐོན་ ༢༠ - ༡༥) གྱི་འདྲ་བཤུས་ཡིན། དཔལ་བོ་ལུ་གལ་བན་དས་ཨན་ཟུའི་བྱ་ལྷག་གསོས་པས། ལྷུང་ཆད་ཆེན་པོ་ཐོབ། ཉན་གཅིག་ལ་རི་བདུན་བཞུལ། *ཨན་ཟུའི་གཏམ་རྒྱུད་*། ཨན་ཟུ་ཐོག་མར་ཨེན་ལིལ་ (Enlil) གྱི་ལྷ་ཁང་གི་སྤྱང་པ་ཡིན། ཨེན་ལིལ་ཁྱས་བྱེད་སྐབས་"ལས་དབང་གི་དོ་ལེབ་" (Tablet of Destinies) བཞུས་ནས་རི་དམ་པར་འཕུར། ལྷ་ནམས་སུ་ཡང་འཐབ་མ་རུས། མཐར་གཡུལ་གྱི་ལྷ་ནིན་རུར་ཏ་ (Ninurta) ས་ཁོང་བསད་ནས་དོ་ལེབ་སྒར་སྒངས། རྒྱལ་པོ་སྤུ་མའི་དུས་རབས་གསུམ་པ་ (སྤྱི་ལོ་ཐོན་ ༢༥༥༠ - ༢༥༠༠) གྱི་དོད་ཀར་གྱི་བཞོན་རི་མོ་ནང་དུ་སེང་གའི་མགོ་ཅན་གྱི་ཨན་ཟུའི་གཟུགས་བརྟན་ཡོད་ཟེན། མེ་སོ་པོ་ཌ་མི་ཡའི་ཐོན་མའི་བྱ་ཆེན་དམ་པ་ཞིག་ (སྤྱི་ལོ་ཐོན་གྱི་སྤྱང་ལོ་གསུམ་པ།)། རྒྱང་འཇུབ་གྱི་སྤོབས་དང་ལྷོའི་དབང་ལ་འགལ་བའི་བཟོད་བྱ་མཉམ་དུ་ལྷན། "བྱ་ཆེན་ - རྒྱང་འཇུབ་ - རྒྱལ་སྤྱིད་"ཞེས་པའི་བཟོད་བྱའི་གནའ་བོའི་ཁྱད་ས་གཅིག་ཡིན།

དུམ་བུ་བཞི་པ། དཔྱད་བསྟར་ཞིབ་འཇུག

༡། མཐུན་མོང་གི་བཅོད་བྱ།

ཤེས་རིག་སོ་སོའི་བྱ་དམ་པ་ནམས་ལ་མཐུན་མོང་གི་བཅོད་བྱ་ལྟ་ཡོད།

དང་པོ། ཉི་མ / མེ་གནམ་དང་འབྲེལ་བ། ག་རུ་ཏ་ནི་མའི་ལྷ་སྐྱུ་དང་འབྲེལ། (མིང་སྤང་ཨ་རུ་ཏ་ནི་མའི་ལྷ་འཁྱེད་ཏ་པ།) ལུས་པོས་ཉི་མ་བསྐྱབ་
ཐུབ། བེན་རུ / ཕི་ནིགས་ནི་ཉི་མའི་ལྷ་འཁྱེད་བྱ་དམ་པ་ཡིན། ཐན་ཏ་ར་རྩ་ཐོག་འབབས་དབང་། མའི་བྱའི་སྒྲོས་མའི་འོད་འཕྲོ། ཨན་ཟུ་ཐོག་འབབས་དང་
འབྲེལ། བོད་ཀྱི་ཁྱུང་བོན་ནང་དུ་མའི་ཁམས་མཚན། སི་མུན་"ས་བོན་སྣ་ཚོགས་ཀྱི་ཤིང་"ལ་གནས། དམ་པའི་འོད་ཟེར་དང་འབྲེལ།

གཉིས་པ། "བྱའི་རྒྱལ་པོའི་བབས། ག་རུ་ཏ་ལ་"བྱའི་རྒྱལ་པོའི་བཅོད་བྱ། བོད་ཀྱི་ཁྱུང་ལ་"བྱ་བརྒྱའི་ཁྱུང་" (བྱ་བརྒྱའི་རྒྱལ་པོ།) ཞེས་བཅོད། རྒྱ་
ནག་ནང་པར་"གསེར་གཤོག་གི་བྱ་ནི་བྱའི་རྒྱལ་པོའི་བཅོད་བྱ། ཨ་ཐར་གྱི་བཅོད་བྱ་ནང་དུ་སི་མུན་ནི་"བྱ་སྟོང་གི་རྒྱལ་པོའི་བཅོད་བྱ།

གསུམ་པ། ལྷ་འཁྱེད་བཞེན་པ / དཔལ་བོའི་རོགས་པ། ག་རུ་ཏ་ནི་ཁྱུང་འཇུག་གི་བཞེན་པ་ཡིན། སི་མུན་ཟུམ་གསེས་རུ་སྟུམ་ལ་རོགས་བྱས། མའི་བྱའི་
སྐྱུང་གཏམ་ནང་དུ་དཔལ་བོས་ཁོང་གི་སྒྲོ་ཐོབ། ཨན་ཟུས་ལུ་གལ་བན་ད་ལ་སྐྱར་ཚད་སྤྱིན།

བཞི་པ། སྐུ་ལ / འབྱུག / རྒྱ་སྤྱན་དང་འགལ་བ། ག་རུ་ཏ་དང་རྒྱ་གའི་དབྱེ་འཁོར། ཐན་ཏ་ར་རྩ་ཐོག་(མ་ཁིན་ཡན་) དང་ཡུན་ཁྲེ་ཉི་ལ / མི་ཤི་པེ་བྱ་
(རྒྱའི་འོག་གི་སྐུ་ལ་ཆེན་པོ།) ཡི་འཐབ་མོ། སི་མུན་ལ་"སྐུ་ལ་དུག་ཅན་དང་དབྱེ་ཟབ་མོ་ཡོད།" རྒྱ་ནག་ནང་པའི་གསེར་གཤོག་གི་བྱ་"སྐུ་ཟ་བར་བྱེད།"
བོད་ཀྱི་ཁྱུང་ཡང་"སྐུ་འདུལ་གྱི་བྱ་"རུ་བཅོད། (དམངས་ཁོད་ཀྱི་ལག་ཤེས་བཅོད་བྱ་ཡིན། མཁས་པའི་ཁྱུངས་སྤྲུལ།)

ལྷ་པ། སྤྱིས་པ་ཡང་སྲིད / ཆེ་རིང་། སྤེལ་གསུམ་ / བེན་ཅུའི་སྤྱིས་པ་ཡང་སྲིད་ (གྲིག་གི་རིག་གནས་འདྲེས་ཆེས་ཀྱི་བརྗོད་བྱ།)། སི་མུན་"འཛིག་རྟེན་འཛིག་ནས་སྤྱིས་པ་ལན་གསུམ་མཐོང་"། རྩེད་རྩེད་"འབྱུང་ན་འཛམ་གླིང་ཞི་བདེ་ཆེན་པོ་"ཞེས་པའི་རྟེན་བརྟན་གྱི་བཟླ་ཤིས་བྱའི་གཟུགས་བརྟན།

2། རུས་པ་དང་མཚན་དོན་གྱི་ཁྱད་པར།

ཤེས་རིག་སོ་སོའི་བྱ་དམ་པའི་རུས་པའི་ཕྱོགས་ཏ་ཅང་མི་འདྲ། **བོད་ཀྱི་ཁྱད་པར།** **སྤང་བའི་རང་བཞིན།** བར་ཆད་སེལ་བའི་སྤང་མ་ (ཁྱད་དམར་གྱི་སྤྱུ་ཐབས།)། རྩེད་རྩེད་དར་ཆའི་སྤང་བའི་བཟླ་ཤིས་རྟེན། གདོན་མཐའ་འདུལ་བའི་འདས་མཚན་གྱི་སྤང་པ། འཛིག་རྟེན་གྱི་ལྷ་གྲུབ་ཀྱི་མདོག་ཡང་ལྷན། (མེའི་ཁམས།) **རྩ་གར་གྱི་ག་རྩ་ཏ།** **སྤྱུ་འདུལ་ / གཡུལ་གྱི་རང་བཞིན།** སྤྱ་ཟ་བའི་"སྤྱུལ་གྱི་དབང་"། རྩུབ་འཇུག་གི་བཞེན་པ་དང་གཡུལ་ཆས། རྩུལ་སྲིད་ཀྱི་མཚན་བྱེད་ཡང་ཡིན། (ཐུའི་ལེན་ཏ་ / ཞིན་ཏོ་ཞི་ཤི་ཡའི་རྩུལ་རྟེན།) **རྩ་ནག་གི་རྩེད་རྩེད་།** **བཟླ་ཤིས་ / སྲིད་དབང་གི་རྩུལ་ཁྲིམས།** "འབྱུང་ན་རྩུལ་ཁབ་ཞི་བདེ་"ཞེས་པའི་སྲིད་དོན་རྩུལ་ཁྲིམས་ཀྱི་མཚན་བྱེད། ཡོན་ཏན་ལྷ་ (དང་པོ་བྱམས་པ་ཆོས་ལུགས་ཡོན་ཏན་ཡིད་ཆེས།) ཡི་མེའི་གཟུགས། མིང་ཆིང་ནས་བཅུན་མོ་གཉེན་སྤྱིག་གི་མཚན་བྱེད་དུ་གྱུར། **རྩ་ནག་གི་མེང་ (ཁྲོད་ཅི།) མཚན་ཉིད་རིག་པའི་མཚན་བྱེད།** རྩེད་རྩེད་ཤེས་པ་ལས་འདས་པ་དང་སྤྱོད་ལུལ་མེད་པའི་འཇུར་བའི་དཔོན་ལུགས་ཀྱི་དཔེ། ཆོས་ལུགས་ཀྱི་མཚན་པའི་རུས་པ་མེད། **པར་སིག་གི་སི་མུན།** **ཡེ་ཤེས་ / གསོ་བ་ / མ་ཡུམ་གྱི་རང་བཞིན།** དཔའ་བོ་གསོ་བའི་མ་ཡུམ། གསོ་བའི་སྤྱོད་སྤྱིའི་གསང་བའི་ལྷ་གྲུབ་ནང་གི་"ལྷ་དང་མཉམ་འདྲེས་"ཀྱི་མཐའ་མའི་དཔེ། **གྲིག་གི་ཕི་ནིགས་།** **དུས་ཚོད་འཁོར་བ་ / སྤྱིས་པ་ཡང་སྲིད།** ཆེ་རིང་དང་ཐལ་བ་ནས་སྤྱིས་པའི་མཚན་ཉིད་རིག་པ་ - ཆོས་ལུགས་ཀྱི་དཔེ། བྱིས་ཡེ་བྱའི་ཆོས་ལུགས་ཀྱིས་སྤྱིས་པ་ཡང་སྲིད་ཀྱི་མཚན་བྱེད་དུ་གྲུབས། **ཐན་ཏར་རྩྭ་།** **རང་བྱུང་གི་རྟོབས་ / བཀའ་ཁྲིམས།** རྩེད་འཇུབ་དང་ཆར་པའི་དབང་པོ། ཐུའི་བཀའ་ཁྲིམས་ཀྱི་ལག་བསྟར་བ། **རོག་།** **ཕྱི་རྩུལ་གྱི་ངོ་མཚར་ / འགྲུལ་བཞུད་སྤྱང་གཏམ་གྱི་རུས་པ།** མཚན་འགྲུལ་ཅོམ་རིག་ནང་གི་བར་ཆད་ཆེན་པོ་དང་ཐར་བའི་ཐབས། ཆོས་ལུགས་ཀྱི་ཟབ་མའི་མཚན་དོན་མེད། **མེའི་བྱ།** **འཚོལ་བའི་ཡུལ།** གཏམ་རྒྱུད་ནང་གི་"མཐོང་སྤྱབ་ཀྱང་འཛིན་མི་སྤྱབ་པའི་"ཞོར་བྱ། སྤོན་ལམ་ཡང་ཡིན། གཞོད་པའི་རྩུལ་ཡང་ཡིན། **ཞན་བྱ།** **འགལ་བ་པོ།** "ལས་དབང་གི་རྟོལ་བ་"བརྟུས་པའི་ངོ་ལོག་པ། རྩེད་འཇུབ་ཀྱི་འཛིག་པའི་རྟོབས་མཉམ་དུ་ལྷན།

3། བརྒྱད་པ་དང་ཐོག་མ་གཅིག་པའི་དབྱེད་གཞི།

དཔང་རྟེན་ཡོད་པའི་བརྒྱད་པའི་ལུགས་སྒྲོགས། དང་པོ། **Simurgh → rukh → Roc**། པར་སིག་གི་ཤུགས་རྟེན་གྱིས་སི་མུན་ཨ་རབ་སྐད་སྤྱོད་པའི་འཛིག་རྟེན་དུ་ཞུགས། rukh (དབྱིན་ཡིག་གི་ roc ཞེས་པའི་འབྱུང་ཁུངས་) ཅུ་འཕེལ། གཉིས་པ། **ག་རྩ་ཏ། → རྩ་ནག་གི་"གསེར་གཤོག་གི་བྱ་" / གསེར་གཤོག་ཆེན་པོའི་རྩུལ་པོ།** རྩ་གར་ - དབྱས་ཨེ་ཤི་ཡའི་ནང་པའི་སྟོལ་རྩུན་བརྒྱད་ནས་ནང་འདྲེན་བྱས། (སྤང་རྩུལ་རབས་ཀྱི་ལུགས་ཀྱི་ག་རྩ་ཏའི་འཕྲེད་རྟོག་དཔང་རྟེན་ཡིན།) གདོད་མའི་"མེང་"དང་འདྲེས་ནས་"གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་"དུ་གྱུར། གསུམ་པ། **ག་རྩ་ཏ། → བོད་ཀྱི་ཁྱད་ (འདྲེས་པ།)** ནང་པའི་བརྒྱུར་བས་ khyung་གིས་ garuda བརྒྱུར། འོན་ཀྱང་གདོད་མའི་ར་ཅན་གྱི་བྱ་དམ་པ་ཐོན་དུ་ཡོད། (དུམ་བྱ་དང་པོའི་ ༥ པར་གཟིགས།) "འདྲེས་པ་"ཡིན། ཕྱོགས་གཅིག་ནས་ནང་འདྲེན་བྱས་པ་མ་ཡིན། བཞི་པ། **Bennu → phoenix**། མིང་དང་ཉི་མ་ - སྤྱིས་པ་ཡང་སྲིད་ཀྱི་བརྗོད་བྱའི་བརྒྱད་པ། འོན་ཀྱང་མེ་ནས་སྤྱིས་པ་ནི་གྲིག་གི་རིག་གནས་འདྲེས་ཆེས་ཀྱི་བསྟན་པ་ཡིན།

རང་སྤྱིས་ཀྱི་དཔེ།ཐན་ཏར་རྩྭ་ (ཨ་མི་རི་ཁ།) དང་ག་རྩ་ཏ་ - རྩ་གའི་འགལ་བའི་བརྗོད་བྱ་མཉམ་པོ་ཡིན་ཡང་བརྒྱད་པའི་དཔང་རྟེན་གསལ་ཡང་མེད། **རང་སྤྱིས་ཀྱི་མཐུན་མོང་དུ་བཅི་དགོས།** རྩ་ནག་གི་རྩེད་རྩེད་དང་རུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་ phoenix་གཉིས་མིང་གི་འབྱུང་ཁུངས་འབྲེལ་བ་མེད། (བརྒྱུར་བས་

གཡར་བའི་མིང་གི་འོར་འདྲེས། མེད་བྱ་དང་ཨི་རྩན་གྱི་བྱ་དམ་པའི་སྤྱང་གཏམ་གྱི་མཉམ་པོའི་འབྲེལ་བ་ལ། མཁས་པས་"མཉམ་པོ་"ཞེས་བཞེད་ཅིང་ལས་བརྒྱད་པར་མ་བཞེད།

མཁས་པའི་སྤྱིའི་ལྟ་བུ་ལྟ་བུ་ - འཛམ་གླིང་ཡོངས་སུ་ཁྱབ་པ་"ཞེས་པའི་སྤྱིའི་བརྒྱད་པའི་ལྟ་བུ་གང་ཡང་མཁས་པས་ཁས་སྤངས། བརྩན་པོའི་དཔེ་དབྱིབས་ནི་"**ལྟ་བུ་མང་པོའི་ཐོག་མ + ས་ཁུལ་གྱི་བརྒྱད་པའི་ལྷགས་སྒྲོགས་**"ཡིན། རྩ་གར་ - ཨི་རྩན་ - དབུས་ཨེ་ཤི་ཡ་ - རྩ་གར་ - བོད་ - ཨ་རབ་བར་དཔྱད་ཐུབ་པའི་ཡིག་ཆ / བརྩན་བཞག་གི་བརྒྱད་པ་ཡོད། (གོང་གི་ལྷགས་སྒྲོགས་ལྟར།) ཨ་མི་རི་ཁ། མེ་སོ་པོ་ཏཱ་མི་ཡ། གྲིག་ - ཨི་ཇི་བའི་རྒྱལ་ས་སོ་སོར་རང་སྤྱོད་ཀྱིས་"བྱ་ཆེན་དམ་པ་"ཡི་གཟུགས་བརྩན་བསྐྱེད། མཐུན་མོང་བ་ནི་མིས་"གནམ་ - ཉི་མ་ - བྱམ་ - སྤྱལ་"ཞེས་པའི་རང་བྱུང་གི་ཉམས་ཐོང་ལ་ཡོངས་ཁྱབ་ཀྱི་མཚན་བྱེད་བྱས་པ་ཡིན།

མཚུག་བསྟུ།

༡ བོད་ཀྱི་ཁྱུང་ (khyung) གི་གདོད་མའི་ཁྱུང་ཆོས་ཆེས་གསལ་བ་ནི་**རྩ་ཅན་དང་མེད་ཁམས་ཀྱི་མཚན་བྱེད་**ཡིན། ཁོང་གི་ཞང་ཞུང་ - བོན་གྱི་ཙ་བ་ལ་ས་མིང་ (ཁྱུང་ལུང་དཔལ་མཁས།)། བྲག་རི་མོ་ (བྱ་བཤེན། བྱ་རུའི་དབུ་མོག།) བོད་ཆེན་པོའི་འདས་མཚན་ཡིག་ཆ་ (རྩ་ཅན་གྱི་བྱམ།) བཅས་དཔང་རྟགས་གསུམ་གྱིས་རྒྱབ་སྐྱོར་བྱེད། རང་པ་དར་རྩིས་ khyung གིས་ garuḍa བསྐྱར་ནས་གཉིས་འདྲེས་པར་གྱུར། འོན་ཀྱང་"རྩ་ཅན་"སོགས་གདོད་མའི་ཁྱུང་ཆོས་ཉར་ཡོད།

༢ རྩ་གར་གྱི་ག་རུའི་ལོ་རྒྱུས་ཆ་ཚང་ནི། རིག་བྱེད་ཀྱི་ག་རུའི་མན་ / བྱེ་ན་ → སྤངས་སྤང་གི་སྟན་ངག་ (*སྤ་པརྩ་ལྟ་ན་*། *མ་རྩ་རྩ་རྩ་*) → ཁྱབ་འཇུག་གི་བཞེན་པ་དང་རྩ་གའི་དབྱ་འཁོན་ → རང་པའི་སྤེ་བརྒྱད་ → རྩ་གར་གི་"གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་"། བོད་ཀྱི་"ཁྱུང་"བཅས་སོ།

༣ ཤེས་རིག་བརྒྱད་པའི་དཔྱད་བསྟར་ལས། "བྱའི་རྒྱལ་པོ་ - ཉི་མ་ - སྤྱལ་གྱི་དབྱ་ - སྤྱེས་པ་ཡང་སྤྱིད་"ནི་མཐུན་མོང་གི་བཞེད་བྱ་མང་ཤོས་ཡིན། འོན་ཀྱང་བྱ་དམ་པ་སོ་སོའི་**རྩས་པ་** (སྤང་བ / བཟུཤེས / མཚན་ཉིད་རིག་པའི་དཔེ་གསོ་བ / སྤྱེས་པ་ཡང་སྤྱིད་ / བཀའ་བྲིམས / འབྲུལ་བཞུད་སྤྱང་གཏམ།) ཉ་ཅང་མི་འདྲ། སྟབས་བདེར་གཅིག་ཏུ་མི་བཅི། མཁས་པས་ཁྱུང་ལ་ roc ཞེས་བསྐྱར་བར་དོས་ལེན་མ་བྱས་པ་ (*Religions* 2022) དང་། Giles ས་ roc ཞེས་"ཡེང་"ལ་བསྐྱར་བ་ཡང་འོར་འཁྲུལ་གྱི་བསྐྱར་བ་ཡིན།

༤ བརྒྱད་པའི་ཐོག་ཏུ་དཔང་རྟགས་ཡོད་པའི་ལྷགས་སྒྲོགས་བཞི་ཡོད། (Simurgh → Roc ག་རུའ། → གསེར་གཤོག་ཆེན་པོ་ ག་རུའ། ⇌ ཁྱུང་འདྲེས་པ། Bennu → phoenix) གཞན་དག་ཡལ་ཆེ་བ་རང་སྤྱོད་ཀྱི་མཐུན་མོང་ཡིན། "འཛམ་གླིང་ཐོག་མ་གཅིག་པ་"ཞེས་པའི་དཔྱད་གཞི་ལ་དཔང་རྟགས་འདྲང་ངེས་མེད།

དེང་རབས་ཀྱི་འབྲེལ་བཤད་གསར་པའི་སྒྲོར་གྱི་གསལ་བཤད།

ཞིབ་འཇུག་འདིའི་ནང་དུ་མཁས་པའི་ཡིག་ཆ་གང་ཡང་བོད་ཀྱི་"ཁྱུང་"ལ་"ལྷགས་ཀྱི་འཕུར་མཁན་"ཡང་ན་ཕྱི་རོལ་འཛིག་རྟེན་གྱི་ཚན་རིག་ཏུ་འབྲེལ་བཤད་བྱས་པ་མ་རྟེན། ཁྱུང་གི་སྒྲོར་གྱི་"གནམ་པོའི་འཕུར་མཁན་"ཞེས་པའི་འབྲེལ་བཤད་ལ་དཔྱད་ཐུབ་པའི་ཡི་གེའི་ཁྱད་སྤངས་མ་རྟེན། རྟེན་པའི་

འབྲེལ་ཡོད་ཀྱི་བཅོམ་བྱ་ནི་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་"གནའ་བོའི་འཕུར་མཁན་" (ancient astronaut) ཀྱི་ལྟ་བུ་ཙམ་ཡིན། དཔེར་ན་ཚོན་ཏེ་ཁྱེ་ལེན་གྱི་
*ལྷ་འཁྱེད་ཀྱི་ཁྱེ་ལེན་པའི་བཅོམ་བྱ་དང་རྒྱ་གར་གྱི་"བི་མ་ན་" (Vimana) འཕུར་མཁན་ཁྱེ་ལེན་པ། འདི་དག་ནི་དེང་རབས་ཀྱི་འགྲེལ་བཤད་གསར་པ་
ཡིན། གནའ་རྒྱུ་རིག་པ་དང་ཡིག་ཆ་རིག་པའི་དཔལ་རྟགས་མེད། མཁས་པ་ཡལ་ཆེ་བས་སྒྲན་དག་གི་དཔེ་འབྲུལ་དུ་བསྐྱུགས་པར་བརྟེན།

ཚུམ་འདིའི་དོས་འཛིན། "ཁྱུང་"། གསེར་གཤོག་གི་བྱ་སྟགས་གནའ་བོའི་འཕུར་མཁན་དུ་བཅོམ་པ་ཆང་མ་ངས་པར་དུ་དེང་རབས་ཀྱི་འགྲེལ་བཤད་
གསར་པ་ཁྱེ་ལེན་གསལ་བོར་བཅོམ་དགོས། སྟོལ་རྒྱུན་གྱི་སྤྱང་གཏམ་གྱི་བཅོམ་བྱ་དང་། མཁས་པའི་དབྱེད་གཞི་དང་། གནའ་རྒྱུ་རིག་དཔལ་རྟགས་དང་
གཅིག་ཏུ་མ་འདྲེས། ཚུམ་འདིའི་གཞུང་ནང་གི་གཏམ་འབེབས་ཆང་མར་འགྲེལ་བཤད་འདི་རིགས་མེད།

དབྱེད་མ་ཐུབ་པའི་ཆ།

༡། དུན་རྒྱུ་ཡིག་ཆ་ནང་གི་ཁྱུང་གི་ཐད་ཀར་གྱི་འབྱུང་ཁུངས་ཨང་གྲངས། དུན་རྒྱུ་བོད་ཡིག་ཤོག་དྲིལ་ནང་དུ་བྱའི་ལྷ་ས་བཟླ་བའི་སྟོལ་ཡོད་པ་
ཤེས་ཅམ་ལས། ཁྱུང་ཁྱེ་ལེན་པའི་ཡི་གེ་དུན་རྒྱུ་ཡིག་ཆ་ནང་གི་ཤོག་དྲིལ་གང་དུ་ཡོད་པའི་ཨང་གྲངས་མ་རྟེན། ༢། **བོན་གྱི་གཞུང་དངོས།** བོན་གྱི་གཞུང་
ནང་གི་ཁྱུང་གི་སྟོར་གྱི་ཆ་བའི་ཡི་གེ་དངོས་སུ་མ་མཐོང་། རྟོན་བྱ་དང་དེང་རབས་བོན་ལྟེ་གནས་ཀྱི་བརྒྱུད་པ་གཉིས་པའི་བཅོམ་བྱ་ལ་བརྟེན། ༣། **ཁམས་**
དང་ཨ་མ་དོའི་ཁྱུང་གི་དད་མོས་བྱུང་ཆུལ། དམིགས་བསལ་གྱི་ཡིག་ཆ་མ་རྟེན། མངའ་རིས་ (ཁྱུང་ལུང་)། བྱང་བོད་ (བྲག་རི་མོ།)། བོད་ཡོངས་ (རྒྱུང་
རྟ།)། སོག་ལུལ་གྱི་དཔལ་རྟགས་ཙམ་གཏམ་འབེབས་བྱང་། ༤། **ཁྱུང་གི་སྟོ་མདོག** མཁས་པའི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་དམིགས་བསལ་གྱི་དབྱེད་གཞི་མ་རྟེན། ༥།
ཐད་ག་ནང་གི་ཁྱུང་། ཐད་ཀར་གྱི་འགྲེམས་སྟོན་ཁང་གི་ཐད་གའི་དཔེ་མ་རྟེན། (སོག་པོའི་རི་བོའི་ལྷ་འཁྱེད་ཐད་གའི་ཡིག་ཆ་ནང་དུ་ཁྱུང་པོ་ཉར་བྱེད་པའི་
བརྒྱན་རིག་གི་བཅོམ་བྱ་ཙམ་ཤེས།)

ཁུངས་དཀར་ཆག

དུམ་བྱ་དང་པོ་བོད་ཀྱི་ཁྱུང་།

1. Tibet Museum, "Garuda – The mythical bird" (Robert Beer 2003 གྲས་པ།) — <https://tibetmuseum.app/index.php?w=coll&cat=S&id=439>
2. Chögyal Namkhai Norbu, *Journal of the International Association for Bon Research*, Vol.1 (2013) ཡི་ཐོན་འགྲོ། — <https://www.scribd.com/document/397988023/ensenanzasdzogchen-fragmento>
3. John Vincent Bellezza, JVB 2017 ཡི་དབྱེད་ཚོམ། — <http://www.tibetarchaeology.com/pdf/JVB-2017.pdf>
4. Yan et al., "'Ritual and Magic' in Buddhist Visual Culture from the Bird Totem", *Religions* 2022, 13, 719 (ཚོགས་ཞུགས་དབྱེད་ཞིབ།) — <https://www.mdpi.com/2077-1444/13/8/719>
5. "Kyunglung" (ཁྱུང་ལུང་དབྱལ་མཁར་གྱི་དོ་སྟོན།) — <https://en.wikipedia.org/wiki/Kyunglung>

6. Yeru Bon Center, "Khyung Mar: The Red Garuda" — <https://yeruboncenter.org/event/khyung-mar-the-red-garuda-santa-fe/>
7. Krisztina Teleki, "On Several Thangkas Depicting Mongol Mountain Deities" — <https://shs.hal.science/halshs-05416517v1/document>
8. ལུང་རྩ་ / ལྷགས་བཞི། — <https://www.buddhistchannel.tv/index.php?id=5%2C12580%2C0%2C0%2C1%2C0>; https://en.wikipedia.org/wiki/Wind_Horse; <https://texts.mandala.library.virginia.edu/text/lungta-wind-horse>

དུམ་བུ་གཉིས་པ། རྒྱ་གར་གྱི་ག་རུ།

1. "Garuda" — <http://en.wikipedia.org/wiki/Garuda>
2. AstroVed, "Garuda The Divine Vahana of Lord Vishnu" — <https://www.astroved.com/blogs/garuda-the-divine-vahana-of-lord-vishnu>
3. ལུང་རྩལ་རབས་ཀྱི་ལྷགས་ཀྱི་ག་རུ་ཁྱེ་འཕྲེང་དོག་གི་དཔར་དེབ། — <https://www.2bhardt.de/cms/lotdetailspdf/6326/>
4. "Kalaviṅka" — <https://en.wikipedia.org/wiki/Kalaviṅka>
5. "Dapeng Jinchi Mingwang" — https://en.wikipedia.org/wiki/Dapeng_Jinchi_Mingwang

དུམ་བུ་གསུམ་པ། ཤེས་རིག་གཞན་གྱི་བྱ་དམ་པ།

1. "Peng (mythology)" — [https://grokipedia.com/page/Peng_\(mythology\)](https://grokipedia.com/page/Peng_(mythology))
2. Ulrich Theobald, "fenghuang, phoenixes", chinaknowledge.de (2012) — <http://www.chinaknowledge.de/History/Myth/personsphoenix.html>
3. "Simurgh" — <http://en.wikipedia.org/wiki/Simurgh>
4. "What Is the Origin of the Phoenix Myth?", history.com — <https://www.history.com/articles/phoenix-bird-myth-origins>
5. "Bennu" — <http://en.wikipedia.org/wiki/Bennu>
6. "Roc (mythology)" — [http://en.wikipedia.org/wiki/Roc_\(mythology\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Roc_(mythology))
7. "Firebird (Slavic folklore)" — [https://en.wikipedia.org/wiki/Firebird_\(Slavic_folklore\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Firebird_(Slavic_folklore))
8. "Lugalbanda and the Anzud Bird" — https://en.wikipedia.org/wiki/Lugalbanda_and_the_Anzud_Bird; <https://www.deliriumsrealm.com/anzu/>

དེང་རབས་ཀྱི་འགྲེལ་བཤད་གསར་པའི་སྒོར།

1. <https://www.tsemrinpoche.com/tsem-tulku-rinpoche/me/chariots-of-the-gods.html>; <https://vocal.media/history/ancient-aliens-or-ancient-indians>